

”Förfarandet att avlägsna en utlänning”

En diskursanalytisk studie av Förvarsutredningen

Maria Holmberg

Socialhögskolan, Lunds Universitet

Kandidatuppsats

Vårterminen 2013

Handledare: Roberto Scaramuzzino

ABSTRACT

Author: Maria Holmberg

Title: “Removal of an alien” – a discourse analytic study of “Förvarsutredningen” (Detention Report) [translated title]

Supervisor: Roberto Scaramuzzino

Assessor: Tove Harnett

The purpose of this study was to examine, with a social constructionist and discourse analytic approach, how detention, detainment and forced return are represented in two Official Reports of the Swedish Government named “Förvarsutredningen” (Detention Report) (SOU 2009:60, SOU 2011:17). The aim of this study was also to examine how the proposals that are suggested in the reports are presented, argued for and legitimized as well as to consider the social implications of these representations. The analytical tools that have been used to analyse the reports are borrowed from critical discourse analysis and discursive discrimination. The study concludes that the reports represent detention, detainment and forced removal as necessary, inevitable and legitimate measures, at least as long as these procedures are properly formalized by law. By focusing on ways to increase and insure the rule of law in regard to these procedures, the reports at the same time normalize and legitimize these social practices further. Due to the limited alternatives that are presented in the reports, the suggested proposals appear to be the most generous and sympathetic alternatives available. The study shows that the bureaucratic and legal language that is used in the reports often literally leave out the individuals involved in the process of detainment and forced return. This tends to objectify the individuals that the measures are addressed to and at the same time make these processes appear like something that just happens, without any human involvement. The study concludes that the representations that are made in the reports normalize, legitimize and fortify the social practice of detainment and forced return in a significant way. This may result in a continuing expansion of this social practice that most likely will have serious implications for the human beings that these measures are addressed to, as well as for how the members of society view and treat these people.

Key words: critical discourse analysis, detainment, detention, deportation, discursive discrimination, forced removal

Innehållsförteckning

1. INLEDNING.....	5
1.1 Problemformulering	5
1.2 Syfte och frågeställningar.....	6
1.3 Begreppsdiskussion	7
2. EMPIRISKT MATERIAL	8
3. BAKGRUND	9
3.1 Den svenska återvändandepolitikens framväxt och utveckling	9
3.2 Förvar och tvångsutvisning i utlänningslagen	10
4. TIDIGARE FORSKNING	11
4.1 Diskursiva framställningar av människor på flykt	11
4.2 Förvar och tvångsutvisning.....	12
5. TEORETISKA OCH METODOLOGISKA UTGÅNGSPUNKTER	14
5.1 Ett socialkonstruktivistiskt perspektiv	14
5.2 Diskursanalys som teori och metod	14
5.3 Kritisk diskursanalys	15
5.4 Faircloughs tredimensionella analysmodell	15
5.5 Diskursiv diskriminering	17
6. METODVAL OCH ÖVERVÄGANDEN	19
6.1 Metodernas förtjänster och begränsningar.....	19
6.2 Studiens tillförlitlighet	20
6.3 Förförståelse och etiska överväganden.....	21
7. TILLVÄGAGÅNGSÄTT VID ANALYS.....	22
7.1 Forskningsprocessen.....	22
7.2 Analysverktyg	22
8. ANALYS OCH DISKUSSION	25
8.1 Textanalys	25
8.1.1 Förvarens humana framtoning.....	25
8.1.2 Återsändandediskursen - förvarens och tvångsutvisningarnas nödvändighet	26
8.1.3 Händelser utan språkligt synliggjorda aktörer.....	28
8.1.4 Ett starkt myndighetsperspektiv.....	30
8.1.5 Ökad legitimitet genom ett mer rättssäkert förfarande	31
8.1.6 Att rusta förvarspersonalen genom ökade våldsbefogenheter	33
8.1.7 Motsägelser och opåverkbara skäl	33
8.2 Analys av den diskursiva praktiken.....	35
8.3 Analys av den sociala praktiken.....	36
9. AVSLUTANDE DISKUSSION	38
10. SAMMANFATTNING	41

KÄLLFÖRTECKNING	42
Litteratur	42
Empiriskt material	44

1. INLEDNING

1.1 Problemformulering

Att många människor idag lever i Sverige utan att ha tillstånd att vara här har alltmer kommit att ses som ett problem som kräver politisk handling. Att människor som söker asyl i Sverige bedöms som potentiella ”avvikare” från asylsystemet, dvs. misstänks kunna komma att hålla sig undan, har dessutom blivit allt vanligare. Frågor som rör hur samhället ska hantera denna situation har på senare tid i stor utsträckning uppmärksammats i den offentliga och politiska debatten, där ”Reva”-debatten (”Rättssäkert och effektivt verkställighetsarbete”) kan ses som ett färskt inslag i denna trend. Reva är ett samverkansprojekt mellan Migrationsverket, Polisen och Kriminalvården där ”syftet är att öka effektiviteten och rättssäkerheten i verkställighetsarbetet i enlighet med regeringens mål” (Polisen 2013). Det handlar alltså om att myndigheternas arbete med att verkställa avvisnings- och utvisningsbeslut ska effektiviseras. Reva-projektet har mött stark kritik och flitigt debatterats i media. Från att inledningsvis ha handlat om polisens metoder gentemot papperslösa har fokus alltmer hamnat på de konsekvenser som polisens arbetsätt, med det ökade antal ID-kontroller i flera svenska storstäder som detta inneburit, fått för svenska medborgare med utlandsklingande namn och utseende (se t.ex. Dagens Nyheter 2013-03-13). Frågor som rör papperslösas situation, diskriminering, rasism och konsekvenserna av dagens migrationspolitik har i och med debatten blivit högaktuella.

Efter att ha följt denna debatt den senaste tiden har jag inte kunnat låta bli att fundera över de ord som i debatten har använts för att beskriva händelser och människor och vilka konsekvenser de ord som väljs i olika sammanhang kan tänkas få. Vad får det för sociala konsekvenser när man talar om ”transportabla” personer och ”illegala invandrare”? Kan det finnas något särskilt motiv med att benämna något som ett ”avlägsnandeärende” och tala om ”verkställighetsarbete” utan att precisera detta närmare? Hur ser egentligen de språkliga framställningar, dvs. diskurser, ut som gör att ett ökat fokus på att återsända/transportera ”hem” ett allt större antal personer från Sverige som inte har tillstånd att vara i landet kan framstå som rimligt, logiskt, oundvikligt och rent av det enda alternativet? Hur ser den process ut som leder fram till att vissa fenomen och händelser framstår som sanna och logiska samtidigt som andra perspektiv och synsätt trängs undan?

Förvarstaggande och tvångsutvisning är två migrationspolitiska kontroll- och tvångsåtgärder som ingår i den aktiva återsändandepolitik som förs i Sverige idag. Att ett samhälle satsar stora resurser på att leta upp, låsa in och handgripligen föra ut vissa människor, på grund av

deras tillskrivna grupptillhörighet, från den egna nationens socialt konstruerade territoriella gränser kan uppfattas på många olika sätt beroende på betraktarens perspektiv. Beroende på vilket perspektiv man betraktar den sociala verkligheten från kan den sociala praktiken inom ett område, i det här fallet den svenska återsändandepraktiken, ses som såväl rättfärdig och som orättfärdig (se t.ex. Boréus 2005a). Det är med en sådan medvetenhet om olika perspektivs betydelse för hur den sociala verkligheten kommer att uppfattas, vilket i sin tur får betydelse för individers och gruppers ställning i samhället, som denna studie har genomförts.

I statliga offentliga utredningar diskuteras och presenteras ofta samhällsåtgärder som regeringen därmed får hjälp att fatta beslut om. Då sådana utredningar ofta ligger till grund för politiska beslut som tas eller lagändringar som görs kan de tillmätas stor betydelse. I denna studie riktas ljuset mot två sådana utredningar, eller betänkanden som de också kallas, som tillsammans har kommit att gå under benämningen "Förvarsutredningen" (SOU 2009:60, SOU 2011:17). Utredningen, vars arbete "bedrivits i nära samarbete med experterna" (SOU 2009:60, sid. 42), bör rimligtvis uttrycka en del av de diskursiva föreställningar som dominerar i samhället idag. Detta gör att en diskursanalytisk studie av de framställningar som görs i Förvarsutredningen lämpar sig väl om man vill öka förståelsen för den sociala praktik som förvarstagande och tvångsutvisningar ingår i.

Syftet med denna uppsats är inte att ta ställning till och bedöma de åtgärder som diskuteras och föreslås i Förvarsutredningen. Att ta reda på om den behandling som den grupp människor som är i fokus i denna studie utsätts för, i relation till de svenska medborgarna i landet, kan ses som rättfärdig eller orättfärdig är heller inte syftet med denna studie. Fokus ligger istället på de *framställningar* som görs i Förvarsutredningen, alltså *hur* vissa av de åtgärder som diskuteras i utredningen framställs, rättfärdigas och argumenteras för samt vilka antaganden dessa framställningar bygger på.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie är att, utifrån en socialkonstruktivistisk ansats och med hjälp av begrepp lånade från kritisk diskursanalys och diskursiv diskriminering, kartlägga de språkliga framställningar av förvar, förvarstagande och tvångsutvisningar som görs i Förvarsutredningens två betänkanden; *Återvändandedirektivet och svensk rätt* (SOU 2009:60) och *Förvar* (SOU 2011:17). Genom en textnära analys besvaras frågor om hur dessa åtgärder beskrivs och eventuellt även legitimeras i utredningen, när det handlar om åtgärder som redan genomförs, samt hur nya förslag presenteras, argumenteras för och rättfärdigas. Vidare diskuteras de språkliga framställningarnas tänkbara sociala konsekvenser för de människor

som åtgärderna riktas mot samt kopplingen mellan dessa framställningar och samhällsmedlemmarnas syn på och behandling av denna grupp i ett bredare, inte bara språkligt, perspektiv.

De frågeställningar som besvaras är:

- Hur framställs och eventuellt även legitimeras förvar, förvarstagande och tvångutvisningar i Förvarsutredningen?
- Hur rättfärdigar och argumenterar Förvarsutredningen för de förslag på nya åtgärder som presenteras i denna och som berör förvar, förvarstagande och tvångsutvisning?
- Vilka sociala konsekvenser kan de språkliga framställningar som görs i Förvarsutredningen tänkas få för de människor som åtgärderna riktas mot samt allmänhetens syn på och behandling av dessa människor?

1.3 Begreppsdiskussion

Den akt som innebär att en människa mot sin vilja förs ut ur ett land där personen ifråga inte har rätt att uppehålla sig kan benämnas på många olika sätt. I internationell forskning används ofta begreppet *deportering*. I formella och politiska sammanhang i Sverige talar man istället ofta om *verkställande av av- eller utvisningsbeslut*. Migrationsverket använder sig främst av begreppet *återvändande* när de refererar till sin verksamhet inom detta område. Detta begrepp delas ibland upp i de smalare begreppen *självmant återvändande* respektive *påtvingat återvändande*, varav det sistnämnda ibland även benämns som *återsändande* (Råbergh 2007).

I denna studie används begreppet *återsändande* även om man skulle kunna argumentera för att ”återvändande” är ett mer korrekt ord med tanke på Migrationsverkets begreppsanvändning. Då fokus i denna studie ligger på just det som Migrationsverket benämner som ”påtvingat återvändande”, anser jag dock att begreppet återsändande är det mest passande i sammanhanget. Som synonym till dessa begrepp används även *tvångsutvisning*, vilket har fördelen att det både betonar tvånget i handlingen samt preciserar att det är en utvisning som det handlar om.

Den grupp människor som denna studie handlar om har jag valt att benämna som ”de människor som berörs av åtgärderna”, ”människor på flykt” och liknande omskrivningar. Detta har gjorts för att undvika onödiga associationer till de tankemodeller som olika kategoriserande begrepp bär med sig, exempelvis papperslösa, gömda flyktingar eller illegala invandrare. Utöver denna omskrivning används de benämningar som görs i de texter som refereras till men begreppen sätts då inom citationstecken för att förtydliga att det är de benämningar som görs i texten.

2. EMPIRISKT MATERIAL

I denna studie analyseras två statliga betänkanden (SOU 2009:60, SOU 2011:17) vilka båda ingår i det som har kommit att kallas Förvarsutredningen.

Den 5 februari 2009 beslutade regeringen att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att ta ställning till hur Återvändandedirektivet (Europaparlamentets och rådets direktiv 2008/115/EG av den 16 december om gemensamma normer och förfaranden för återvändande av tredjelandsmedborgare som vistas olagligt i medlemsstaterna) ska genomföras i svensk lagstiftning samt ”ta ställning till behovet av författningsändringar och andra åtgärder och lägga fram förslag till de författningsändringar som bedöms som nödvändiga” (Dir. 2009:1). Direktivet anger vidare att utredaren ”mot bakgrund av nuvarande praxis och regler” ska ”överväga om de regler om förvar som gäller enligt utlänningslagen är ändamålsenligt utformade” samt även i relation till detta ”lägga fram förslag till författningsändringar eller andra åtgärder” (ibid). Utredningen antog namnet Förvarsutredningen och har resulterat i två separata betänkanden. I delbetänkandet *Återvändandedirektivet och svensk rätt* (SOU 2009:60) som överlämnades till regeringen den 15 juni 2009 redovisas den del av uppdraget som handlar om hur återvändandedirektivet ska implementeras i svensk lagstiftning. I slutbetänkandet *Förvar* (SOU 2011:17) som överlämnades till regeringen den 15 februari 2011 presenteras resten av det arbete som utredningen enligt direktivet fått i uppdrag att genomföra (Dir.2009:1). Det är dessa två betänkanden som står i fokus i denna studie. Båda betänkandena (SOU 2009:60, SOU 2011:17) behandlar hur det svenska samhället idag, såväl juridiskt som i praktiken, hanterar och i framtiden bör hantera de människor som befinner sig i Sverige utan tillstånd att vara i landet, de människor som befinner sig i Sverige men som inte går att identifiera på ett för den svenska myndigheten tillfredsställande sätt samt de människor som har rätt att vara i landet i dagsläget men som, enligt den svenska myndighetens bedömningar, finns en risk kan komma att ”avvika” från asylsystemet. I denna uppsats kommer båda betänkandena refereras till som ”utredningen” eller ”Förvarsutredningen”. Då denna studie inte avser att jämföra de olika betänkandena, utan istället handlar om att undersöka de diskursiva framställningarna som görs i utredningen i sin helhet, blir det inte relevant att särskilja betänkandena annat än med hänsyn till var citaten som refereras till tagits från.

3. BAKGRUND

3.1 Den svenska återvändandepolitikens framväxt och utveckling

Förvarsutredningen bör läsas mot bakgrund av den sociala praktik vi har kring förvarstagande och återsändande i Sverige idag, då det är i detta sammanhang som utredningen uppkommit i och är en del av.

I Sverige och inom EU förs sedan många är tillbaka en aktiv återvändandepolitik som sedan tidigt 2000-tal dessutom alltmer har kommit att prioriteras. En läsning av de senaste årens regleringsbrev till Migrationsverket från regeringen, där regeringen reglerar Migrationsverkets uppdrag under det kommande året, visar tydligt att återvändandearbetet, och i synnerhet arbete för att öka antalet verkställda avslagsbeslut, har kommit att ges allt högre prioritet.

I regleringsbrevet från 2008 får ”återvändande” för första gången en egen rubrik och för första gången skrivs det uttryckligen att återvändandearbetet ska ”prioriteras”. Detta skärps ytterligare i regleringsbrevet från 2009 där man kan läsa att Migrationsverket, Rikspolisstyrelsen och Kriminalvården i samråd ska ”vidta de åtgärder som krävs för att *öka* antalet verkställigheter” [min kursivering]. I detta regleringsbrev får dessutom ”verkställighet” för första gången en egen rubrik. I 2012 års regleringsbrev till Migrationsverket skärps och tydliggörs politikernas prioritering genom skrivelsen att antalet verkställda avvisnings- och utvisningsbeslut ska ”påtagligt öka”. Även i det senaste regleringsbrevet (2013) kan man läsa att antalet verkställda avvisnings- och utvisningsbeslut fortfarande ska ”påtagligt öka” men denna gång i relation till verksamhetsåret 2012. En läsning av de senaste årens budgetanslag talar samma språk; verkställandet av utvisningsbeslut har med åren kommit att prioriteras alltmer och ekonomiska resurser har på senare tid (från och med 2009) även börjat öronmärkas för detta ändamål såväl som för att ”behålla en utökad förvarskapacitet” (Regleringsbrev till Migrationsverket 2012; 2013).

Med tanke på den harmoniseringsprocess som ägt rum på EU-nivå under en lång tid tillbaka krävs en utblick mot EU för att förstå den svenska återsändandepolitiken. Under 2000-talet har en rad olika överenskommelser slutits på EU-nivå som syftar till att få till stånd en gemensam europeisk asylpolitik och gemensamma åtgärder kring återvändande (Hansen 2008), exempelvis genom Haagprogrammet från 2004, Återvändandedirektivet som antogs år 2008 och senast genom det så kallade Stockholmsprogrammet. En tillbakablick på utvecklingen inom detta område visar tydligt att återvändande är något som alltmer har kommit att prioriteras även på EU-nivå.

Med anledning av *Återvändandedirektivet* som antogs 2008, och som ålägger medlemsländerna att ”sätta i kraft de lagar och andra författningar som är nödvändiga för att följa detta direktiv” (artikel 20) beställde regeringen den Förvarsutredning som står i fokus i denna studie. Förvarsutredningen (SOU 2009: 69, SOU 2011:17) har remissbehandlats och lett till lagändringar som trädde i kraft 1 maj 2012. De ändringar som gjorts handlar i korta drag om att beslut om avvisning eller utvisning normalt sett ska innehålla en bestämd tidsfrist för frivillig avresa, att ”en utlänning” som inte lämnar landet inom tidsfristen ska meddelas återreseförbud på upp till 5 år och att den maximala tiden som ”utlänningar” får hållas i förvar, med undantag för utlänningar som utvisas p.g.a. brott, inte får överstiga 12 månader (Regeringen 2013-02-28). Beslut har även tagits om att förvarstagna som inte begått något brott men ändå vistas i häkte, kriminalvårdsanstalt ska hållas avskilda från de övriga intagna (ibid).

3.2 Förvar och tvångsutvisning i utlänningslagen

I utlänningslagen (SFS 2005:716) finns en rad olika bestämmelser om kontroll- och tvångsåtgärder som kan riktas mot en ”utlänning” varav förvarstagande och tvångsutvisning, eller med juridiska termer ”verkställighet av beslut om avvisning och utvisning”, är två av dessa lagstadgade praktiker. Förvarstagandet innebär ett frihetsberövande. Enligt utlänningslagen kan ”utlänningar” tas i förvar om detta anses nödvändigt för att den svenska myndigheten ska kunna utreda hans eller hennes identitet, om det anses nödvändigt för att en utredning om utlänningens rätt att stanna i Sverige ska kunna genomföras, i samband med förberedelse och genomförande av en verkställighet av ett beslut om avvisning eller utvisning eller i samband med att någon ska utvisas eller avvisas och den svenska myndigheten misstänker att personen ifråga kan komma att hålla sig undan, dvs. ”avvika”.

Oftast placeras den förvarstagna ”utlänningen” i lokaler som ordnats för detta ändamål, så kallade förvar. Förvarstagna utlänningar kan dock om det föreligger synnerliga skäl, säkerhetsskäl eller om utlänningen utvisats på grund av brott även placeras i kriminalvårdsanstalter, häkten och polisarrester (UtlL SFS 2005:716). I Förvarsutredningen (SOU 2011:17) gjordes bedömningen att mellan 20 och 25 % av de förvarstagna utlänningarna placerades utanför förvaren vid den tidpunkt då utredningen genomfördes.

4. TIDIGARE FORSKNING

4.1 Diskursiva framställningar av människor på flykt

Enligt socialantropologen Khosravi (2009) forskning har förvarstagande och deportering från 2000-talets början fått en alltmer central roll i det svenska asylsystemet. Hans studier visar hur ”illegala” invandrare i allt högre grad kommit att konstrueras diskursivt genom att associeras med kriminalitet, hotad nationell säkerhet och samhällsbelastning (ibid, 2006). Genom att gestaltas som ”anti-medborgare” i en världsordning där ”nationellt medlemskap har blivit ett tecken på ’naturlig’ mänsklighet” (ibid, sid. 284) sker en slags avhumanisering som medför att ”medborgarna inte längre behöver känna ett politiskt eller moraliskt ansvar” (ibid, sid. 306) för dessa människor menar Khosravi. De utökade tekniker som finns för övervakning, inspärning och avlägsnande från landet möjliggörs av den rådande diskursens kriminalisering av dessa individer menar Khosravi (2009).

I avhandlingen ”Välkomna till Sverige?” identifierar och belyser Johansson (2005) migrationspolitiska diskurser i Sverige från 1960-talet till mitten av 1990-talet. Johanssons forskning visar på en stark kontinuitet i migrationspolitiska diskurser i Sverige under undersökningsperioden vilket överensstämmer med tidigare forskning inom området. De diskurser som visar en hög grad av kontinuitet är i korthet; att flyktingen förknippas med problem av olika slag, att flyktingen ses som ett hot mot den svenska nationalstaten och välfärden och att flyktingen ses som en belastning (ibid). Att invandring är något som måste begränsas, för att den svenska välfärden inte ska gå under, är en föreställning som utmärker hela undersökningsperioden enligt Johanssons (2005) studie.

Statsvetaren Hansen (2008) visar upp en liknande bild av utvecklingen av den europeiska migrationspolitiken och dagens migrationspolitiska diskurser. Enligt Hansen har EU:s gränskontroller byggts ut alltmer sedan 80-talet och inom EU har kampen mot illegal invandring och terrorism fått en alltmer framträdande roll. Hansen menar att såväl regeringar som EU kommissionen har målat upp en stark hotbild kring illegal invandring som lett till konkreta säkerhetspolitiska åtgärder. Dessa åtgärder har, enligt Hansen (2008), såväl urholkat asylsystemet som kraftigt beskurit människors möjlighet att över huvud taget kunna ta sig till länderna inom EU och söka asyl. Hansen visar även tydligt hur den politiska retoriken som kriminaliserar ”illegala invandrare” har ”gått hand i hand med en fortlöpande uppbyggnad av storskaliga och mycket kostsamma gränsbevaknings, säkerhets- och övervakningssystem” (ibid, sid. 203).

4.2 Förvar och tvångsutvisning

I antologin "The deportation regime" (2010) har forskare från en rad olika discipliner granskat vad de i boken kallar för nutidens "deporteringsregim". Författarna menar att deportering och förvarstagande, trots att dessa fortfarande beskrivs som undantag, är expanderande sociala praktiker som stater i västvärlden använder sig av alltmer rutinmässigt (se t.ex. Peutz & De Genova 2010). Genom att kritiskt granska deportering och förvarstagande hjälper antologins författare till att av-naturalisera dessa praktiker som de menar idag närmast betraktas som naturliga, oundvikliga och logiska svar på den allvarliga migrationskris vi upplever att vi befinner oss i (se t.ex. Peutz & De Genova 2010, Walters 2010). Även Bloch & Schusters (2005) forskning visar hur deportering och förvarstagande, från att tidigare använts restriktivt och som tillfälliga lösningar på särskilda kriser, har normaliserats och idag ses som oundvikliga åtgärder runt om i västvärlden.

Enligt Walters (2010) har olika former av uteslutning och avlägsnande (Walters använder det engelska begreppet "expulsion") praktiserats och rättfärdigats under olika tider. Deportering och förvarstagande kan enligt Walters betraktas som en av många olika former av uteslutning/utstötning. Att dessa fenomen inte har studerats nämnvärt, jämfört många andra historiska exempel på uteslutning och avlägsnande, beror enligt Walters (2010) på att förvaren och förvarstagandet framställs som rent administrativa procedurer, vilket gör att dessa praktiker inte framstår som särskilt anmärkningsvärda. Walter menar dock att det går att dra historiska paralleller mellan nutidens deportering av icke-önskvärda och andra former av utstötning och påtvingad migration som vi sett genom historien (han nämner här bland annat etnisk rensning, religiös uteslutning och politisk exil som exempel). I likhet med flertalet andra forskare menar Walter att nutidens utstötning, i form av de västerländska liberala staternas deportering av icke-önskvärda immigranter och icke-medborgare, legitimeras och godkänns på grund av den moderna ordningens uppbyggnad kring nationstater och medborgarskap. Denna rationalisering kan ses som en av flera andra sätt att rationalisera sociala praktiker som stöter ut och avlägsnar grupper av människor på grundval av deras tillskrivna grupptillhörighet menar Walters (2010).

Forskning visar att stater idag, förutom att expandera sin förvarsverksamhet, även väljer att placera immigranter i förvar under allt längre tid (se t.ex. Silverman 2010, Peutz & De Genova 2010). Storbritannien har, i likhet med andra liberala stater, succesivt lanserat förvarstagandet som en nödvändig del av migrationskontrollen och den pågående expansionen har, enligt Silverman (2010), rättfärdigats genom att presenteras som "regrettable but necessary" (ibid, sid. 1132). Den inramning som gjort att förvaren framstår som naturliga,

organiska och oundvikliga fenomen menar Silverman samtidigt undertrycker staternas roll och ansvar i skapandet och bibehållandet av förvaren. De diskursiva framställningarna har även gjort att en värld utan förvar inte längre anses möjlig (ibid). Detta har lett till att icke-statliga flyktingorganisationer världen över istället för att kämpa för att förvaren ska läggas ner istället nöjer sig med att lobba för mer återhållsamma förslag som till exempel att barn ska undantas från reglerna menar Silverman. Detta kan relateras till Cornelisse (2010) som även hon menar att förvarstagande och deportering även från kritikernas håll ofta framställs som en beklaglig men ändå förväntad konsekvens av den oönskade migrationen. Enligt Cornelisse rör sig kritiken mest kring förhållandena i förvaren istället för att kritisera själva förvarsverksamheten som sådan (ibid).

Silvermans (2010) forskning visar att förvaren i sig gör att den negativa synen på immigranter som redan finns idag förstärks genom den cykliska växelverkan som uppstår mellan förvarstagandet och kriminaliseringen av immigranter. Silverman (2010) och Khosravi (2009) pekar, oberoende av varandra, på hur den kriminaliseringsdiskurs som omgärdar asylsökande och andra irregulära immigranter, och förvarstagandet av dessa individer, växelverkar genom att förvarstagandet å ena sidan förstärker kriminaliseringsdiskursen samtidigt som kriminaliseringsdiskursen i sig möjliggör en expanderande förvarsverksamhet.

Den vetenskapliga forskning som idag finns om förvarstagandes effekter visar att förvarstagandet leder till försämrad psykisk och fysisk hälsa hos de förvarstagna individerna samt att denna risk ökar ju längre tid dessa individer hålls inlåsta (se t.ex. Silverman & Masse 2012, Schuster 2005). Forskning visar också på bristande rättssäkerhet i samband med förvarstagande och att de lokaler som används ofta är dåligt anpassade (se t.ex. Shuster 2005). En studie från Röda Korset (Zamacona Aguirre 2012) pekar på allvarliga brister i rättssäkerheten när beslut om att sätta en person i förvar tas i Sverige samt stora brister i den information som de förvarstagna får i samband med beslutet. Studien konstaterar att lagstiftningens intentioner inte efterlevs i praktiken utan att lagen istället tillämpas alltför hårt och utan den restriktivitet som förordnas i lagen (ibid).

Sammanfattningsvis visar tidigare forskning att människor på flykt allt mer har kommit att kriminaliseras i den offentliga diskursen i västvärlden (se t.ex. Hansen 2008, Johansson 2005, Khosravi 2009; 2011). Enligt den forskning som har presenterats ovan visar sig den allt mer påtagliga diskursiva kriminalisering av människor på flykt även i den sociala praktik som staterna i väst byggt upp i relation till denna grupp individer, där förvarstagande och tvångutvisningar kan ses som två väsentliga byggstenar i denna praktik.

5. TEORETISKA OCH METODOLOGISKA UTGÅNGSPUNKTER

Val av samhällsvetenskaplig metod styrs ofta av forskarens uppfattning om hur den sociala verkligheten är beskaffad och dessa uppfattningar avgör hur företeelser i samhället kan och bör studeras (Bryman 2011). Hur forskare uppfattar sin omvärld kan med vetenskapliga termer beskrivas som dennes ”ontologiska föreställningar”. Dessa föreställningar handlar om huruvida sociala företeelser kan uppfattas som objektiva och oberoende av sociala aktörer (objektivismen), eller om samma företeelser endast kan betraktas som föränderliga konstruktioner skapade i socialt samspel (socialkonstruktivism) (ibid). Att som forskare tydliggöra sin ontologiska ståndpunkt blir därmed högst väsentligt då de föreställningar dessa ståndpunkter bär med sig får implikationer för hela forskningsprocessen. I detta avsnitt presenteras den vetenskapsteoretiska grund som denna uppsats vilar på samt de metoder som kommer att användas under forskningsprocessen.

5.1 Ett socialkonstruktivistiskt perspektiv

Trots att det socialkonstruktivistiska fältet är brett och rymmer ett stort antal teoretiska infallsvinklar så delar fältet vissa grundläggande premisser. Socialkonstruktivismen innebär ”en kritisk inställning till självklar kunskap” (Winther Jörgensen & Phillips 2000, sid. 11) vilket grundas i antagandet att vår kunskap om och syn på världen inte kan ses som objektiv då verkligheten endast är tillgänglig för oss genom hur vi framställer och kategoriserar den. Inom socialkonstruktivismen anser man att sociala konstruktioner av ”verkligheten” får konkreta sociala konsekvenser då dessa konstruktioner avgör vilka handlingar som kan ses som naturliga respektive otänkbara (ibid). Utifrån ett socialkonstruktivistiskt perspektiv blir det omöjligt att tänka objektivt, neutralt och ”bortom de språkliga framställningarna” (Börjesson & Palmblad 2007, sid. 10). Genom språkanvändning, dvs. hur vi framställer saker och ting, konstrueras olika versioner av verkligheten. Denna utgångspunkt gör att det inte går att studera ”den objektiva verkligheten” utan bara olika sätt att uppfatta verkligheten (ibid, sid. 10).

5.2 Diskursanalys som teori och metod

Eftersom språk påverkar och formar människors föreställningar om omvärlden, såväl som relationen mellan olika grupper av människor, kan man säga att texter i hög grad påverkar samhället (Boréus 2011a). Detta gör att det blir väsentligt att studera texter, och de framställningar som görs i dessa, för att förstå och kunna förklara olika händelser och fenomen i samhället.

Det diskursanalytiska fältet är stort och rymmer ett stort antal olika inriktningar med mer eller mindre skilda definitioner, analytiska begrepp och angreppssätt (Winther Jørgensen & Phillips 2000). Samtliga diskursanalytiska traditioner förutsätter dock att forskaren accepterar vissa grundläggande socialkonstruktivistiska filosofiska och teoretiska premisser om hur den sociala verkligheten konstrueras och språkets centrala roll i detta (ibid). Ytterligare något som förenar diskursanalytiker menar Börjesson & Palmblom är ”viljan att ifrågasätta försanthållande och förgivettagna idéer och uppfattningar kring olika företeelser” (2008, sid. 21). Sammanfattningsvis kan man säga att diskursanalytisk forskning, istället för att försöka återspegla verkligheten så objektivt och sanningsenligt som möjligt, är ute efter att belysa *hur* de processer ser ut som skapar olika versioner av verkligheten där vissa av dessa versioner får legitimitet i vissa sammanhang och tidpunkter och andra inte (Börjesson & Palmgren 2008). Samtliga diskursanalytiska traditioner kan ses som paketylösningar som innefattar både metod och teori (Winther Jørgensen & Phillips 2000).

5.3 Kritisk diskursanalys

Denna studie har inspirerats av Norman Faircloughs kritiska diskursanalys, vars analytiska modell för konkret diskursanalys kan vara till god hjälp om man vill undersöka relationen mellan diskursiv praktik och social praktik i olika sociala sammanhang (Winther Jørgensen & Phillips 2000). Inriktning erbjuder dessutom en omfattande och välbeprövad verktygslåda (ibid). Till skillnad från många andra diskursanalytiker gör Fairclough en tydlig skillnad mellan diskursiv praktik och annan social praktik, så kallade språkliga respektive icke-språkliga praktiker (Winther Jørgensen & Phillips 2000, Boréus 2011b). Inom kritisk diskursanalys ses diskurser som en specifik form av den sociala praktiken och diskursiva praktiker antas såväl forma som formas av den sociala praktiken (ibid).

5.4 Faircloughs tredimensionella analysmodell

Nedan redogörs för Faircloughs tredimensionella modell såsom den beskrivs av Winther Jørgensen & Phillips (2000). Denna modell kommer i sin helhet att användas som utgångspunkt och inspiration i analysen även om fokus på grund av utrymmesskäl kommer att ligga på textdimensionen. Konkret tillvägagångssätt och de begrepp som kommer att användas i analysen av Förvarsutredningen, dvs. ”analysverktygen”, beskrivs mer utförligt i kapitel 7.

När diskurser ska analyseras måste man enligt Fairclough fokusera på två saker; dels den kommunikativa händelsen, exempelvis en tidningsartikel eller ett politiskt dokument, men även något som Fairclough kallar för diskursordningen (Winther Jørgensen & Phillips 2000).

Med diskursordning menar Fairclough samman av de diskursiva praktiker, genom vilka tal och skrift produceras och tolkas, som används inom olika sociala domän (Winther Jörgensen & Phillips 2000). I denna studie utgör Förvarsutredningen den kommunikativa händelse som står i fokus medan diskursordningen som denna ingår i kan tänkas vara den migrationspolitiska diskursordningen eller mer specifikt diskursordningen inom det återsändandepolitiska fältet i Sverige. Enligt Fairclough har varje kommunikativ händelse tre dimensioner som alla måste analyseras separat i en konkret diskursanalys. Dimensionerna är *text*, *diskursiv praktik* och *social praktik* och det huvudsakliga målet med analysen är att undersöka och kartlägga kopplingen mellan den kommunikativa händelsen och den sociala praktik som denna ingår i (Winther Jörgensen & Phillips 2000).

I analysen av själva texten – *textdimensionen* – fokuserar man på textens lingvistiska egenskaper, t.ex. ordval, ordföljd och meningsuppbyggnad (Boréus 2011b). I textanalysen är det även viktigt att undersöka vad som uttrycks direkt i texten och vad som tas för givet eller underförstås (ibid).

När den diskursiva praktiken – *den diskursiva dimensionen* – ska analyseras ligger fokus istället på hur texten producerats, hur den konsumeras samt hur texten hänger samman med och bygger på tidigare diskurser och texter, dvs. interdiskursivitet respektive intertextualitet (Winther Jörgensen & Phillips 2000). Här handlar det bland annat om att försöka identifiera vilka andra diskurser och texter som texten bygger på (ibid). I denna studie är det uteslutande detta, dvs. hur Förvarsutredningen förhåller sig till andra texter och diskurser, som kommer att undersökas inom ramen för denna analysdimension.

Genom den tredje analysdimensionen – *den sociala praktiken* – kontextualiseras den diskursiva praktiken genom att sättas in i sitt sociala sammanhang (Boréus 2011b). I denna del av analysen kan man få svar på om den diskursiva praktiken döljer, reproducerar och förstärkar de ojämlika maktförhållandena som finns i samhället eller om den tvärtemot utmanar, och eventuellt även förändrar, dessa (Winther Jörgensen & Phillips 2000). Enligt Faircloughs modell innebär alltså varje kommunikativ händelse, exempelvis Förvarsutredningen, att den diskursordning som för tillfället råder antingen reproduceras eller ifrågasätts. När tal och text som skapas inom diskursordningen bygger på diskurser som redan dominerar inom diskursordningen reproduceras ordningen, och därmed även de rådande maktförhållandena. Om nya diskurser, dvs. diskurser från andra diskursordningar, skapas inom en bestämd diskursordning resulterar detta i en diskursiv kamp, vilket leder till att den tidigare diskursordningen utmanas och eventuellt även förändras (ibid).

5.5 Diskursiv diskriminering

Boréus (2005a) har presenterat en begreppsapparat bestående av fyra grundtyper av diskriminering med hjälp av språket; *exkludering*, *nedvärdering*, *objektifiering* och *förslag som pekar mot icke-språklig negativ särbehandling*. För att studera ”samhälleliga processer där diskriminering tar sig språkliga uttryck” (Boréus 2005a, sid. 120) och kopplingen mellan dessa språkliga uttryck och andra former av icke-språklig diskriminering menar Boréus att denna typologi kan vara till god hjälp.

Med diskriminering avser Boréus ”orättfärdig negativ särbehandling av människor, kopplad till deras (tillskrivna) gruppstillhörighet” (ibid, sid 122). Frågan blir då *när* en negativ särbehandling av en grupp bör ses som orättfärdig respektive rättfärdig och Boréus påpekar att det inte finns några exakta kriterier för detta. En grundregel är dock att ”alla ska behandlas lika väl om det inte finns klara skäl för olika behandling” (Boréus 2005b, sid. 12-13). Vad som innefattas i ”klara skäl” skiljer sig dock åt i olika tider och sammanhang (ibid). Vissa föreställningar under en tidpunkt kan göra att det finns goda argument för att negativt särbehandla en grupp människor under denna tidpunkt samtidigt som denna behandling vid en senare tidpunkt och utifrån andra föreställningar gör att denna negativa särbehandling ses som otvetydigt orättfärdig (ibid). Ett exempel på detta som Boréus (2005b) tar upp är behandlingen av ”sinnesslöa”, dvs. personer med olika former av förståndshandikapp, under 1930-talets Sverige. Utifrån den tidens föreställningar om denna grupp människor som ”ett hot mot den svenska folkstammen” (Boréus 2005b, sid. 13) samt med tanke på de rasbiologiska tankar som förekom under denna tid fanns det goda argument för både sterilisering och inspärning av denna grupp människor (ibid). När jag i denna uppsats skriver om negativ särbehandling avser detta att en viss grupp människor, just i egenskap av sin tillskrivna gruppstillhörighet, i vissa tider och sammanhang behandlas på ett sämre sätt än de grupper i samhället som befinner sig i en högre maktposition.

Den första formen av diskursiv diskriminering kallar Boréus (2005a) för *exkludering* och denna handlar om utestängning av vissa grupper som görs med språkets hjälp. Boréus urskiljer två huvudformer inom denna språkliga utestängning; *exkludering av röster* och *osynliggörande*. Den förstnämnda av dessa menar Boréus inträffar när grupper av människor exkluderas, dvs. stängs ute, från diskussioner som har stor betydelse för gruppen ifråga. Osynliggörandet beskriver Boréus som ett ”icke-benämmande” och denna form menar hon inträffar när grupper av människor underrepresenteras eller inte ens omnämns (ibid, sid 128).

Den andra formen av diskursiv diskriminering, *nedvärdering*, inträffar enligt Boréus (2005a) när en grupp människor framställs som sämre än den egna gruppen genom de

benämningar som används eller de *beskrivningar* som görs av en viss grupp. Hur en grupp människor benämns skapar olika grader av psykologisk distans mellan ”oss” och ”de andra” (ibid).

Den tredje formen av diskursiv diskriminering som typologin innefattar är *objektifiering* vilket med Boréus (2005a) egna ord innebär ”att människor i ett eller annat avseende behandlas som om de vore ting” (ibid, sid. 132) exempelvis genom att ”förnekas sin subjektivitet i bemärkelsen att de behandlas som om de saknade egen vilja och egna önskemål, känslor och behov” (ibid). Grupper av människor kan objektifieras språkligt, dvs. diskuteras som om de vore saker, på flera olika sätt menar Boréus. Ett sätt att objektifiera en grupp människor i en text där det argumenteras för en viss samhällelig åtgärd gentemot denna grupp, kan vara att avstå från att presentera väsentliga motargument eller att avstå från att diskutera implikationerna av åtgärderna för den grupp de berörs (ibid).

Den fjärde formen av diskursiv diskriminering som Boréus (2005a) presenterar är *förslag som pekar mot icke-språklig negativ särbehandling*. Denna form är nära förknippad med den vidare sociala, dvs. icke-språkliga, praktiken och sker främst genom argumentation (ibid). Boréus poängterar att det gäller att vara vaksam då förslag som föreslås sällan framställs som negativ särbehandling och i synnerhet inte som ”orättfärdig” negativ särbehandling. Hon påpekar att den allmänna praxis ibland kan vara så vedertagen att det ibland är först ”i efterhand, utifrån andra diskurser, som åtgärden betraktas som negativ särbehandling” (ibid, sid. 135). Denna form av diskursiv diskriminering kan även handla om ett visst sätt att förhålla sig till redan existerande negativ särbehandling, som gör att denna understöds och rättfärdigas. Ibland *normaliseras* den negativa särbehandlingen genom att framställas som något naturligt som inte går att ifrågasätta och därför inte ens behöver argumenteras för (ibid). Här gäller det att vara uppmärksam på om pågående negativt särbehandlande åtgärder beskrivs som ”det rimliga, nödvändiga eller naturliga” (Boréus 2005b, sid 46).

6. METODVAL OCH ÖVERVÄGANDEN

Eftersom syftet med denna studie är att undersöka hur den sociala verkligheten, med fokus på förvar, förvarstagande och tvångsutvisningar, beskrivs och framställs i Förvarsutredningen blev valet av kvalitativ forskningsstrategi självklart. Att använda två statliga betänkanden som empiriskt material föll sig också naturlig dels med tanke på att dessa betänkanden specifikt behandlar förvarstagande och verkställandet av utvisningsbeslut, dvs. det jag i denna uppsats kallar tvångsutvisningar, samt på grund av att statliga offentliga utredningar ofta väger tungt i politiska beslut. De textanalytiska metoder som valts ut som utgångspunkt och inspiration i denna studie är Faircloughs kritisk diskursanalys (se Winther Jørgensen & Phillips 2000) och Boréus (2005a; 2005b) typologi för diskursiv diskriminering. Båda angreppssätten lägger fokus på språkliga framställningar av olika fenomen och poängterar vikten av att dessa framställningar kopplas till den sociala praktiken. Samtidigt kompletterar angreppssätten varandra och tillsammans möjliggör de, tack vare de olika analysverktyg som de innefattar, en bredare och djupare analys av Förvarsutredningen än vad de hade möjliggjort var för sig.

6.1 Metodernas förtjänster och begränsningar

Socialkonstruktivismens relativistiska utgångspunkt, som den kritiska diskursanalysen delar, kritiseras ofta för sin relativistiska syn på omvärlden och oviljan att göra några ställningstagande för eller mot något (Börjesson & Palmblad 2007). Börjesson och Palmblad (2007) menar dock att denna kritik kan avfärdas genom att man noga skiljer mellan den vetenskapliga hållning man har som forskare och de mer absolutistiska ställningstaganden vi gör som medmänniskor. Enligt Winther Jørgensen & Phillips (2000) innebär socialkonstruktivismens relativistiska synsätt inte att man inte får vara kritisk som forskare. Snarare är det så att kritiska diskursanalytiker ofta ser det som sin roll att klarlägga hur de diskursiva praktik bidrar till att upprätthålla ojämnligen maktförhållanden mellan olika grupper av människor. Har man som forskare ambitionen att motivera till en social förändring kan detta ses som en av den kritiska diskursanalysens förtjänster (ibid). En mer allmängiltig styrka i den kritiska diskursanalysen är att den erbjuder en mängd konkreta och välbeprövade verktyg som kan vara till hjälp i textnära analyser.

Faircloughs kritiska diskursanalys kritiseras ibland för att vara otydlig på vissa punkter. Gränserna mellan de olika analysdimensionerna är otydliga och hur man rent konkret bör gå tillväga för att undersöka det dialektiska förhållandet mellan det diskursiva och det icke-diskursiva, dvs. språkliga framställningar och den sociala praktiken, preciserar inte Fairclough (Winther Jørgensen & Phillips 2000).

Boréus (2005a) ansluter sig till den kritiska diskursanalytiska skolan men menar att det inom denna "saknas en precis begreppsapparat för vad diskursiv diskriminering är, vilket skapar problem när man ska känna igen sådan diskriminering" (ibid, sid. 120). Med hjälp av den begreppsapparat för "diskursiv diskriminering" som Boréus presenterar menar hon att det blir lättare att "göra systematiska kopplingar till övrig (dvs. icke-språklig) social praktik där diskriminering förekommer" (ibid). Det är för att komplettera denna lucka i den kritiska diskursanalysen som jag har valt inkludera Boréus typologi för diskursiv diskriminering som metodologiskt verktyg i analysen av Förvarsutredningen. Ett par kritiska invändningar mot Boréus typologi och metod för analys av diskursiv diskriminering skulle dock kunna vara att det saknas fasta kriterier för när något kan bedömas som *orättfärdig* negativ särbehandling samt att det ofta kan vara svårt att dra gränsen mellan enstaka talhandlingar och mönster av talhandlingar. Denna osäkerhet till trots menar jag att typologin kan hjälpa till att belysa kopplingen mellan Förvarsutredningens språkliga behandling av de grupper av människor som omnämns i denna och samhällets konkreta behandling av samma grupper.

Winther Jörgensen & Phillips (2000) uppmärksammar de svårigheter som det innebär att undersöka diskurser som man själv är nära och kanske dessutom har vissa bestämda uppfattningar om. Denna närhet gör att det kan bli svårt att se utsagor som diskurser eftersom man riskerar att bli blind för de självklarheter och antaganden som uttrycks i en text (ibid). Som diskursanalytiker måste man därför "försöka sätta en parantes kring sig själv och sin egen 'kunskap' så att ens egna värderingar inte överskuggar analysen" (ibid, sid. 28). Ett sätt att göra detta är att försöka göra sig främmande inför det empiriska material man vill studera genom att titta på materialet utifrån bestämda teorier. Detta kan ge en annan förståelse av materialet än vad en vardagsläsning av samma text hade gett (ibid). Då Förvarsutredningen är skriven i nutid och i det samhälle som jag själv är en del av blir ett sådant främmandegörande högst väsentligt. För min del har detta främst underlättats av de teoretiska begrepp, dvs. analysverktyg, som jag har haft till hjälp under analysen.

6.2 Studiens tillförlitlighet

När man genomför en samhällsvetenskaplig studie är det nödvändigt att fundera över frågor och tveksamheter som kan tänkas uppstå under forskningens gång (Bryman 2011). Om begrepp som validitet och reliabilitet går att tillämpa inom kvalitativ forskning är omtvistat (ibid). För att undvika att ge mig in i denna debatt väljer jag istället att tala om studiens tillförlitlighet. Idag råder en enighet om att forskare aldrig kan frigöra sig från eller ha fullständig kontroll över sina förutfattade meningar och värderingar (Bryman 2011).

Forskarens antaganden kommer därmed alltid att påverka forskningen på ett eller annat sätt (ibid). Ett sätt att hantera detta är att som forskare noga reflektera över *hur* de egna värderingarna och den egna närvaron kan tänkas påverka forskningen (ibid).

Bygger man sin studie på en socialkonstruktivistisk kunskapssyn måste även forskarens verklighetsbeskrivningar och tolkningar betraktas som konstruktioner (Bryman 2011). Vad jag väljer att lyfta fram och tolka i Förvarsutredningen utesluter andra tänkbara val och tolkningar. Winther Jørgensen & Phillips (2000) menar dock att även forskare som genomför socialkonstruktivistiska studier kan validera sina forskningsresultat genom att systematiskt använda sig av teori och metod och genom ett genomskinligt tillvägagångssätt. I denna studie hanterar jag ovanstående problematik genom att i så stor utsträckning som möjligt redogöra för min förförståelse och genom att vara öppen och tydlig med mitt tillvägagångssätt. I analysdelen har jag strävat efter att underbygga mina tolkningar med citat från Förvarsutredningen och jag har varit noga med att redogöra för de sammanhang som citaten tagits ur. Genom att systematiskt använda mig av de analysverktyg som presenteras i kapitel 7, såväl vid kodning som analys av Förvarsutredningen, är min förhoppning att läsaren får tillräcklig inblick i forskningsprocessen för att själv kunna ta ställning till och bedöma denna studies tillförlitlighet.

6.3 Förförståelse och etiska överväganden

För mig framstår en del av den migrationspolitik som bedrivs idag, och de åtgärder som föreslås och genomförs inom denna, som märkliga och svåra att förstå i relation till diskursen om alla människors lika värde. Egna erfarenheter och kontakter med människor som direkt berörs av de migrationspolitiska åtgärder som praktiseras idag har fått mig att fundera kring konsekvenserna av dessa åtgärder och huruvida åtgärder, och de konsekvenser de innebär för målgruppen, verkligen kan anses stå i proportion till de migrationspolitiska mål som finns. Jag är medveten om att det finns en risk att min kritiska blick kan komma att påverka min syn på Förvarsutredningen och göra mig mer uppmärksam på vissa saker än andra. Med mitt resonemang i ovanstående stycke hoppas jag dock visa på hur jag avser att hantera detta. Att jag har valt att analysera Förvarsutredningens betänkanden, som är offentliga och lättillgängliga politiska dokument, gör att Vetenskapsrådets (2002) forskningsetiska principer för humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning, dvs. informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet, inte är relevanta att diskutera i relation till min studie.

7. TILLVÄGAGÅNGSÄTT VID ANALYS

7.1 Forskningsprocessen

I analyser av empiriskt material tenderar ett växelspel mellan teori och empiri att äga rum (Rennstam & Wästerfors 2011). Detta betyder att forskaren ofta har med sig vissa teorier och begrepp redan från början av forskningsprocessen, vilka bildar en slags hypotes, men samtidigt är öppen för nya infallsvinklar och att ta in nya teoretiska begrepp som kan hjälpa till att belysa det man hittar i empirin. De generella teorier som forskaren har med sig från början tenderar att modifieras och specificeras under forskningsprocessens gång (ibid). Detta växelspel kallas ibland för abduktion. De teorier man utgår från, i kombination med de frågeställningar man ställt upp, kommer därmed att präglade analysen genom att såväl möjliggöra som begränsa den (ibid). För att över huvud taget veta hur vi ska närma oss materialet krävs en viss förförståelse, exempelvis i form av teoretiska utgångspunkter, samtidigt som detta innebär en risk för att man i läsningen främst lägger märke till sådant som man tror att man kommer att hitta. Trots en bestämd teoriingång är det därför bra att ha som ambition att vara öppen i läsningen och tillåta att nya fynd i läsningen kan komma att revidera forskningsfrågorna eller ifrågasätta den valda teorin (ibid). Under forskningsprocessens gång har jag med anledning av nya fynd i texten reviderat mina frågeställningar och mitt syfte. Olika analysverktygen har provats på en begränsad del av materialet för att testa deras användbarhet i sammanhanget och flera analysverktyg har lagts till respektive tagits bort under forskningsprocessens gång. För att få en bra överblick över mitt empiriska material har jag inledningsvis läst det rakt av ett par gånger. En sådan första genomläsning underlättar enligt Boréus (2011b) val av metod och analysfrågor.

7.2 Analysverktyg

Faircloughs kritiska diskursanalys samt Boréus typologi för diskursiv diskriminering innehåller ett stort antal begrepp som kan fungera som metodologiska verktyg i en analys. Nedan presenteras de verktyg och begrepp som har använts i samband med kodningen och analysen av Förvarsutredningens betänkanden (SOU 2009:60, SOU 2011:17) samt *hur* dessa begrepp kommer att operationaliseras.

Ordval. Genom att systematiskt gå igenom de ord som används i en text kan man få ut intressant information i en analys (Boréus 2011a). Vad uttrycker de ord som har valts? Vilka ord används exempelvis för att visa på relationen mellan olika individer/ grupper? Används

ett vardagsspråk eller har man valt ett mer byråkratiskt språk och vilka effekter kan det i så fall få?

Transivitet. Att analysera transiviteten i utsagorna i en text innebär att man tittar efter ”hur händelser och processer förbinds (eller inte förbinds) med subjekt och objekt” i en mening (Winther Jörgensen & Phillips 2000, sid. 87). Hur meningar är uppbyggda (syntaxen) är viktigt eftersom olika sätt att beskriva en händelse får konsekvenser för hur händelsen kommer att uppfattas (Boréus 2011a). En händelse kan exempelvis uppfattas som något som bara händer av sig själv genom att man utelämnar agenten i meningen (Winther Jörgensen & Phillips 2000). När transiviteten analyseras i denna studie är det främst utifrån frågorna: Är de personer (subjekt och objekt) som är inblandade i de händelser/ processer som omnämns i texten närvarande eller dolda i framställningen och vilka effekter får detta? I vilka sammanhang i texten är aktörerna dolda som agenter och i vilka sammanhang lyfts agenten fram?

Nominalisering. Ett sätt att undersöka transiviteten i en text är att titta på förekomsten av nominaliseringar. Detta begrepp används för substantiv som ersätter en hel händelseprocess och där den som agerar samt den som handlingen/ processen riktas mot utelämnas (Winther Jörgensen & Phillips 2000). Boréus (2011a) beskriver begreppet som ”ett sammanfattande uttryck för en process där aktörer är kopplade till handlingar, men där aktörerna inte nämns och vad de gjort inte preciseras” (ibid, sid. 142).

Modalitet. Analys av modalitet handlar om att titta på vilken grad av säkerhet eller tvekan som en text uttrycker sig med (Winther Jörgensen & Phillips 2000). Vilken modalitet som väljs i olika påståenden kan få konsekvenser för hur något uppfattas. Ord som är intressanta att uppmärksamma i detta sammanhang kan vara exempelvis är, bör, anser, kanske eller definitivt vilka alla uttrycker olika grader av modalitet.

Interdiskursivitet och intertextualitet. Dessa begrepp användas i denna studie för att undersöka om, och i så fall hur, Förvarusutredningen hänger samman med och bygger på diskurser från andra diskursordningar och tidigare texter (se Winther Jörgensen & Phillips 2000 för mer utförlig presentation av begreppen).

Språklig exkludering av röster (se Boréus 2005b). Stängs de människor som åtgärderna och förslagen riktas mot ute från diskussioner som har stor betydelse för dem, dvs. exkluderas de från sådana diskussioner?

Språklig distansering och eventuell nedvärdering (se Boréus 2005b). I relation till dessa begrepp undersöks hur de människor som åtgärderna riktas mot benämns och hur detta skapar olika grader av psykologisk distans mellan läsaren och ”de andra”.

Språklig objektifiering (se Boréus 2005b). Hur behandlas de människor som åtgärderna riktas mot i rent språkligt i texten? Behandlas och framställs de som subjekt eller objekt? Erkänns deras subjektivitet, och behandlas de därmed som individer med egna önskemål, känslor och behov, eller objektifieras de genom att språkligt behandlas som objekt utan känslor och behov? Diskuteras implikationerna av de åtgärder som föreslås och presenteras väsentliga motargument?

Förslag som pekar på negativ icke-språklig särbehandling (se Boréus 2005b). Hur ser de förslag ut som föreslås? Hur förhåller sig texten till redan pågående negativ särbehandling? Framställs redan pågående negativ särbehandling som något nödvändigt och logiskt?

8. ANALYS OCH DISKUSSION

Analysen av Förvarsutredningen har strukturerats med hjälp av Faircloughs tredimensionella analysram. Rubrikmässigt delas analysen upp i dels *Textanalys*, *Analys av den diskursiva praktiken* samt *Analys av den sociala praktiken*. Underrubrikerna tar upp de mönster som kunnat urskiljas i Förvarsutredningen. De kursiveringar som görs i texten är mina egna om inte annat anges. Genom kursiveringarna betonas ord av betydelse för de tolkningar som görs.

8.1 Textanalys

8.1.1 Förvarens humana framtoning

Förvar beskrivs i slutbetänkandet *Förvar* (SOU 2011:17) som en processuell säkerhetsåtgärd/ ett tvångsmedel som innebär en frihetsberövning av en ”utlänning”. Enligt utredningen är det ”väsentligt att de goda förhållanden och den avspända atmosfär som personalen på förvaren lyckats skapa bevaras” (ibid, sid. 322-323). Vad antagandet om den avspända atmosfären och de goda förhållandena grundar sig på preciseras inte. Förvaren beskrivs även som ”utformade på ett så *öppet och humant sätt som möjligt*” (ibid, sid. 311). ”På häkten gäller *helt andra* förhållanden än på förvaren” (ibid, sid. 315) kan man läsa i utredningen. Denna mening blir av stor vikt i relation till de framställningar som görs i anslutning till denna då beskrivningarna av och kritiken mot förhållandena på häktena indirekt blir en beskrivning av förvaren. I stycket som följer kan man läsa att de häktade ”utlänningarna” ”är inlåsta på det egna rummet större delen av dygnet och möjligheterna till utomhusvistelse eller vistelse i gemensamhetsutrymmena är begränsade” (ibid, sid. 315). Denna framställning ger intrycket av att de förvarsplacerade ”utlänningarnas” möjligheter till utomhusvistelse etc är obegränsade då ”helt andra” förhållanden råder på förvaren (ibid). Framställningen nedtonar dessutom det faktum att förvarstagande av utlänningar faktiskt i likhet med häktestagande av utlänningar handlar om ett frihetsberövande. Vidare kan man läsa: ”Om en utlänning är i dåligt psykiskt skick när han eller hon kommer till häktet förvärras ofta situationen för han eller henne på häktet” (ibid, sid. 316). Detta ger automatiskt, med tanke på det sammanhang som detta uttryckas i, intrycket av att ”utlänningars” dåliga mående ofta *inte* förvärras när hon eller han kommer till ett förvar. Att framställa förvaren som häktenas motsats genom att tala om ”helt andra förhållanden” (ibid, sid. 315) gör onekligen att förvaren indirekt framställs i väsentligt mer human dager.

I utredningen konstateras att utformningen av förvaren av flera olika anledningar har lett till ”att inte alla förvarstagna utlänningar kan tas om hand på förvaren, utan de placeras i förhållandevis hög utsträckning i häkten, anstalter eller polisarrester” (SOU 2011:17,

sid. 311). Vidare konstateras att: ”Många av de utlänningar som placeras *utanför* förvaren far illa” (ibid). I efterföljande stycke beskrivs de negativa konsekvenser som en sådan placering kan ha för ”utlänningens” psykiska mående. Vad en placering av en ”utlänning” i en för ändamålet inrättad förvarslokal kan ha för effekter på den förvarstagne utlänningens mående diskuteras dock inte i utredningen. När den förvarsplacerades ”utlänningens” dåliga mående tas upp i utredningen kopplas denna inte till förvarsplaceringen i sig utan relateras istället till ”utlänningens” livsituation på ett mer generellt plan exempelvis genom att det betonas att många förvarsplacerade ”utlänningar” ”befinner sig i en pressad och ångestfylld situation och lever med ovisshet om framtiden” eller ”bär med sig traumatiska upplevelser” (ibid, sid. 312).

I utredningen poängteras även vikten av att ”förvarstagna utlänningar behandlas humant och det bör gälla alla förvarstagna, inte *endast* de som platsar på de nuvarande förvaren” (SOU 2011:17, sid. 322). Även i denna mening framställs ännu en gång de förvarsplacerade ”utlänningarna” som behandlade på ett humant sätt. I utredningen kan man dessutom läsa att ”starka principiella skäl” (ibid, sid. 320) kan ”anföras mot att utlänningar som inte är dömda eller misstänkta för något brott placeras hos Kriminalvården” (ibid). Att det från något perspektiv skulle kunna anföras några principiella skäl mot att ”utlänningar” som inte är dömda eller misstänkta för något brott frihetsberövas genom att tas i förvar diskuteras däremot inte.

8.1.2 Återsändandediskursen - förvarens och tvångsutvisningarnas nödvändighet

Den mest framträdande diskurs som identifierats i Förvarsutredningen väljer jag att referera till som återsändandediskursen. Vad som är utmärkande för denna diskurs är att det tvångsmässiga återsändandet och förvarsanvändandet framställs som nödvändigt och naturligt inom denna diskurs. I *Förvar* kan man bland annat läsa följande:

eftersom det finns en risk för att en utlänning som räknar med att bli avlägsnad håller sig undan” blir det ”*naturligt och nödvändigt* att myndigheterna i sådana situationer har möjlighet att vidta tvångsåtgärder mot utlänningen som ett led i hans avlägsnande ur landet (SOU 2011:17, sid. 81-82 med hänvisning till Prop. 1975/76:18 sid. 139).

I utredningen föreslås även att förvarsreglerna ”förtydligas så att det framgår att verkställighetsförvar får ske endast när det är *nödvändigt* för att förbereda eller genomföra en verkställighet av ett beslut om avvisning eller utvisning” (SOU 2009:60, sid 158) och att tiden en utlänning får hållas kvar i förvar inte får ”vara längre än *absolut nödvändigt*” (SOU 2011:17, sid. 19). I utredningen kan man även läsa att Migrationsverkets personal redan enligt

befintlig lagstiftning ”får använda det våld eller tvång som är *nödvändigt* för att lugna ner en person” (ibid, sid. 326). Här skulle man utifrån andra perspektiv kunna fråga sig om det inte finns alternativa sätt att se på vad en upprörd person behöver, exempelvis psykologhjälp och omtanke. I detta citat framstår det som att det är just våld och tvång som krävs och är ”nödvändigt” för att lugna ner en upprörd person. Genom att utredarna i flera olika sammanhang hävdar att redan existerande tvångsåtgärder samt de förslag som presenteras endast bör användas när det är ”nödvänligt” eller ”absolut nödvändigt” framstår de föreslagna åtgärderna i Förvarsutredningen som de enda tänkbara alternativen i vissa situationer.

Enligt de framställningar som görs utifrån återsändandediskursen är återsändandet, eller ”förfarandet att avlägsna en utlänning” (SOU 2009:60, sid. 47) för att använda utredningens språkbruk, det mest humana och det det bästa möjliga alternativet ur såväl samhällets som ”utlänningens” perspektiv. ”Att en utlänning som inte bedöms vara flykting eller skyddsbehövande i övrigt stannar i Sverige illegalt kan inte anses vara bra vare sig för den enskilde eller för samhället” (ibid, sid. 88) kan man läsa i utredningen. I utredningen framstår därmed återsändandet av ”utlänningar” som fått ett ”beslut om avlägnande” (ibid, sid. 89) som en human handling. Utredningen anför vidare:

Om ett avvisnings- eller utvisningsbeslut inte verkställs i tid kan det inge den enskilde utlänningen falska förhoppningar om att han eller hon ska få stanna. När beslutet sedan tvångsvis verkställs innebär det ofta psykiska påfrestningar, särskilt när barn är inblandade (SOU 2009:60, sid. 88).

I detta stycke blir det tydligt att tvångsvisa utvisningar ses om en nödvändighet och det enda rimliga och humana alternativet efter det att ett beslut om avlägnande meddelats och ”utlänningen” ändå ”stannar illegalt i Sverige” (ibid). Återsändandet beskrivs med andra ord som en nödvändighet, om än ett nödvändigt ont med tanke på de ”psykiska påfrestningar” som detta ofta innebär (ibid).

I utredningen är beskrivningar och omnämnanden som normaliserar redan pågående negativ särbehandling i form av exempelvis förvarstaggande vanligt förekommande. Boréus (2005b) menar att ett tecken på detta är när redan pågående negativt särbehandlande åtgärder beskrivs som ”rimliga, nödvändiga eller naturliga” (ibid, sid. 46). I den återsändandediskurs som utmärker sig i utredningen är det just antagandena om nödvändigheten och rimligheten, och till viss del även naturligheten, i förvarstaggandet och återsändandet som utmärker sig. Återsändandediskursen sätter dessutom ramarna för vilka åtgärder som blir möjliga att föreslå samt vilken slags kritik som går att föra i sammanhanget. Att med tvång återsända, och att

underlätta detta återsändade med hjälp av förvar och förvarstaganden, framställs såväl direkt som indirekt som nödvändigt, rimligt och även humant i relation till de alternativ som presenteras.

8.1.3 Händelser utan språkligt synliggjorda aktörer

När man analyserar transiviteten i en text innebär detta att man tittar efter ”hur händelser och processer förbinds (eller inte förbinds) med subjekt och objekt” (Winther Jørgensen & Phillips 2000, sid. 87) i en mening. Något som utmärker sig rent generellt i Förvarsutredningen är hur utredarna genomgående skriver om rådande lagstiftning och praxis, de åtgärder som genomförs idag samt föreslagna åtgärder på ett sätt som döljer såväl de individer som utför åtgärderna som de individer som åtgärderna riktas mot. Med andra ord kan man säga att utredningen i sin helhet i stor utsträckning refererar till ”aktörslösa” eller ”människodolda” händelser. Exempelvis kan man läsa att ett av syftena med förvar är ”att säkra att en verkställighet av ett avgörande kommer till stånd” (SOU 2011:17, sid. 77). I denna mening döljs vem som utför handlingen (själva verkställigheten), vilka som handlingen riktas mot såväl som orsakssambandet.

I texten förekommer dessutom många nominaliseringar. ”Verkställighetsarbete” är exempel på en nominalisering, då ordet beskriver en händelse/process genom att omvandla det till ett substantiv och där såväl den som utför handlingen som den som handlingen riktas mot döljs. Andra exempel som används frekvent i utredningen och där aktörerna i handlingen inte synliggörs språkligt är ”verkställighetsförfarande”, ”avlägsnanden” och ”förvarstaganden”. Med tanke på den högst komplicerade process som exempelvis ett ”verkställighetsarbete” innebär och vad detta betyder både för dem som utför denna handling och för dem som handlingen riktas mot framstår processen då den nominaliserats i texten snarare som något abstrakt och okomplicerat. Det är lätt att få intrycket av att exempelvis ett verkställighetsarbete är något som bara sker av sig själv. Benämningen kan även leda till att handlingen blir svår att ifrågasätta då aktörerna, dvs. de som utför handlingen, inte synliggörs i denna framställning.

Vad kan då syftet med alla dessa nominaliseringar och ”aktörslösa” händelser i Förvarsutredningen tänkas vara? Till viss del kan de nog förklaras med att sådana ordval är vanliga i såväl myndighetsspråk som vetenskapliga texter där det är av stor betydelse att det som sägs eller skrivs framstår som objektivt och sant. När komplexa händelser förenklas genom nominalisering skulle man dessutom kunna hävda, beroende på sammanhanget, att detta görs i syfte att få något komplicerat och kanske även kontroversiellt att låta enkelt,

naturligt och okomplicerat. En annan tänkbar anledning skulle kunna vara att det blir för omständligt att skriva ut och specificera alla aktörer i komplicerade processer och att den frekventa användningen av agentlösa benämningar av processer helt enkelt handlar om en språklig förenkling för att göra texten mer läsbar. Ytterligare en tänkbar anledning till valet att benämna handlingarna på detta sätt från utredarnas sida skulle kunna ha att göra med det faktum att förvarstagan och tvångutvisning handlar om långtgående kränkningar av människors personliga integritet och att det blir lättare, både för utredarna som för utredningens läsare, att bortse från de etiska aspekterna av dessa praktiker i och med dessa ordval.

Även om anledningen till utredarnas ordval bara går att spekulera i blir effekten av dessa benämningar att de människor som är involverade och berörs av handlingarna osynliggörs rent språkligt. Frågan är hur läsarens uppfattning om de människor som ryms bakom exempelvis ett "säkerhetsärende" (se t.ex. SOU 2011:17, sid. 336) eller "ett beslut om avlägsnande" (se t.ex. SOU 2009:60, sid. 89) påverkas genom dessa ordval. Man skulle kunna hävda att det finns en risk att de människor som handlingarna riktas mot glöms bort då de försvinner ur texten rent språkligt. De återkommande beskrivningarna av händelser och processer på detta "människodolda" sätt menar jag, i kombination med det frekventa benämmandet av de människor som åtgärderna riktas mot som "de förvarstagna, "en utlännning", "utlännningen" etc., gör att de individer som döljer sig bakom dessa benämningar, och som tvångsåtgärderna riktas mot, objektifieras genom att språkligt behandlas som objekt utan känslor, behov och önsknings. Därmed blir det också lättare att glömma bort att de som handlingarna riktas mot faktiskt är människor med egna känslor och behov som med största sannolikhet kommer att påverkas på ett eller annat sätt av de handlingar som diskuteras, när dessa människor rent språkligt inte synliggörs i texten. Enligt Boréus (2005b) skulle detta kunna tolkas som ett exempel på språklig diskriminering i form av språklig objektivering. Detta sätt att benämna händelser skapar dessutom en betydande psykologisk distans mellan läsaren och de människor som åtgärderna riktas mot, vilket enligt Boréus (2005b) är en förutsättning för såväl språklig som icke-språklig diskriminering. Enligt Boréus skapar olika benämningar olika grader av distansering. Exempel på benämningar som kan skapa högre grad av distansering är enligt Boréus kategorier som benämns med ett substantiv (ibid). Boréus (2005a) har påtalat att användandet av ordet "invandrare" istället för "en person som har invandrat till Sverige" (ibid, sid. 125) gör att invandrarskapet uppfattas som mer centralt i sammanhanget och mer "fast klistrat vid personen" (ibid). Detta gör att det blir svårare att tänka sig andra möjliga kategoriseringar (ibid). Boréus poängterar dock att det är högst

väsentligt att relatera distanseringen till kontexten och exemplifierar detta med att uttrycket ”invandrare” inte nödvändigtvis har en distanserande effekt i sammanhang där temat är in- och utvandring. I synnerhet när språket erbjuder mer positiva, eller åtminstone mer neutrala, benämningar men där negativa benämningar ändå väljs är detta ett uttryck för språklig nedvärdering av en grupp menar Boréus (2005a). I Förvarsutredningen används i hög grad ett juridiskt språk vilket kan förklara det frekventa användandet av benämningar som ”en utlänning”, ”utlänningen” eller ”den förvarstagne” då detta språkbruk är vanligt förekommande i lagtexter etc. Att det dessutom är just ” utlänningsskapet” som är det centrala i sammanhanget, och att det är på denna grund som den negativa särbehandling som diskuteras och föreslås i utredningen rättfärdigas, gör att dessa benämningar inte får samma distanserande effekt i Förvarsutredningen som dessa benämningar hade fått om de förekommit i exempelvis massmedia. Samtidigt blir det, trots det juridiska sammanhanget, svårt att se människan bortom ”utlänningsskapet” i dessa benämningar och distansen mellan läsaren och ”utlänningen” eller ”den förvarstagne” blir stor. Detta menar jag gör att benämningarna, även med tanke på Förvarsutredningens specifika förutsättningar, får en språkligt nedvärderande effekt vilket enligt Boréus (2005a; 2005b) typologi kan tolkas som en form av diskursiv diskriminering.

8.1.4 Ett starkt myndighetsperspektiv

Enligt Boréus (2005a) kan grupper av människor exkluderas med hjälp av språket genom att deras åsikter och erfarenheter utestängs från diskussioner som är av stor vikt för gruppen. I utredningen synliggörs gruppen ”förvarstagna” eller ”utlänningar” genom ett flitigt refererande till denna grupp då det är denna grupp som står i fokus i utredningen. Däremot skulle jag vilja säga att denna grupp människor, trots utredningens fokus, systematiskt utestängs från den diskussion som förs genom att deras erfarenheter och önskemål inte nämns eller refereras till, trots att de åtgärder som diskuteras i allra högsta grad berör denna grupp. Istället omtalas ”utlänningarna” genomgående utifrån ett myndighetsperspektiv. De erfarenheter som presenteras i utredningen kommer från de myndigheter och de myndighetspersoner som utredarna talat med under utredningens gång. I utredningen (SOU 2011:17) kan man läsa att besök har gjorts på bland annat förvarsenheter, häkten, en anstalt, JO, Gränspolisen, Migrationsdomstolarna och Ministeriet för Flygtninge, Indvandrere og Integration i Köpenhamn. Ingenstans i utredningen får man intrycket av att utredarna har talat med de förvarstagna själva. De ”förvarstagnas” åsikter, tankar, beskrivningar, önskemål och erfarenheter presenteras alltså inte, till skillnad från de många referenser som ges till vad

myndigheternas representanter har uttryckt eller påtalat. De få gånger som de förvarstagnas perspektiv kommer till uttryck är det som genom myndigheternas antaganden om vad denna grupp människor *borde* tycka, tänka och uppleva.

Det starka myndighetsperspektivet kommer även till uttryck i det språk som används i utredningen. De utsagor som görs i betänkandena framställs som objektiva fakta och till och med som ”sanningar”. Exempelvis kan man i utredningen läsa ”För att Migrationverket ska kunna ta ett större ansvar *krävs* att utformningen av förvaren förändras” (SOU 2011:17, sid. 322). Detta kan ses som ett tydligt exempel på den objektiva modalitet som genomsyrar Förvarsutredningen. Med andra ord kan man säga att utredarna instämmer till fullo med det som skrivs i utredningen och att detta avspeglar sig i språket. Det juridiska formella språket och de många hänvisningarna till lagen förstärker ytterligare intrycket av att utredningen presenterar objektiva fakta snarare än framställningar. Då Förvarsutredningen ska kunna användas som underlag och slagträ i senare politiska debatter blir det viktigt att utredningen framstår som objektiv, saklig, balanserad och med såväl de förvarstagna utlänningarnas som myndighetens perspektiv i åtanke. Att ha ”de förvarstagnas” perspektiv *i åtanke* är dock inte samma sak som att inkludera deras röster vilket blir tydligt i utredningen.

8.1.5 Ökad legitimitet genom ett mer rättssäkert förfarande

En stark rättssäkerhetsdiskurs framträder i Förvarsutredningen. I utredningen anför följande: ”Höga krav på rättssäkerhet måste ställas när det gäller ett beslut om frihetsberövande...” (SOU 2011:17, sid 78). Att ökad rättssäkerhet anges som skäl till de förslag som föreslås i utredningen är vanligt förekommande. De förslag som föreslås i utredningen och som tydliggör tidsgränserna och myndighetsförfarandet i relation till förvarstagande, återreseförbud och utvisning etc. antas enligt utredningen kunna garantera rättssäkerheten. Ett antagande som genomsyrar Förvarsutredningen tycks vara att så länge myndigheternas maktutövning sker med hänvisning till lagen, och lagstiftningen dessutom detaljeras för att öka rättssäkerheten, så får förvarsverksamheten och återsändandet per automatik legitimitet.

Man kan fråga sig om negativ särbehandling per automatik blir försvarlig och rättfärdig så länge den görs med hänvisning till lagen. Enligt utredningen tycks det självklara svaret på denna fråga vara ja. Att begreppet rättssäkerhet, förutom att enbart referera till själva förfarandet, skulle kunna inkludera även etiska aspekter rörande rättvisa eller jämlikhet framkommer inte i utredningen. I utredningen anför att en obligatorisk domstolsprövning av ett myndighetsbeslut om förvar ”skulle leda till en mer enhetlig rättstillämpning med ökad förutsägbarhet och rättssäkerhet som följd” (SOU 2011:17, sid. 156). Detta kan ses som ett

exempel på det likhetstecken som i utredningen, oftast mer implicit, görs mellan ökad förutsägbarhet och rättssäkerhet. I utredningen kan man även läsa: ”För att systemet ska bli trovärdigt krävs att alla, även de som har sämst förutsättningar, garanteras samma rättssäkerhet” (ibid). Logiken i detta resonemang blir att trovärdighet kräver rättssäkerhet och då rättssäkerhet i utredningen minimeras till att uteslutande handla om ett rättssäkert *förfarande* innebär detta att en ökad juridisk formalisering kring förvarstagande och återsändande ger hela systemet kring denna praktik legitimitet. Därmed blir andra mer övergripande etiska aspekter kring förvarstagandet och återsändandet irrelevanta att diskutera i utredningen och någon mer ingående diskussion angående detta förs inte.

Genom att exempelvis fokusera på de ”objektiva kriterier” (SOU 2009:60, sid. 83) som enligt utredningen bör fastställas och ”ska beaktas vid bedömningen av om det finns en risk för avvikande” (ibid) blir den diskurs inom vilka ramar som exempelvis förvarsverksamheten diskuteras tydlig. Bara processen i samband med förvarstagande och återsändande formaliseras och förtydligas i lagen, dvs. genom att själva ”förfarandet att avlägsna en utlänning” (SOU 2009:60, sid 47) effektiviseras och rättssäkras blir denna praktik inte möjlig att ifrågasätta inom återsändandediskursens begränsande ramar. Fokus läggs istället på att ”humanisera” denna praktik genom att öka rättssäkerhetsgarantierna i samband med själva förfarandet.

De förslag som föreslås i utredningen, exempelvis förslagen om att inrätta förvarsavdelningar med högre säkerhet och utöka förvarspersonalens våldsbefogenheter framstår i utredningen som humana förslag då de enda andra alternativ som finns, utifrån den framställning som görs i utredningen, är att placera dessa människor i häkten, polisarrester eller inom kriminalvården. Utifrån detta antagande, att det endast är dessa två alternativ som vi idag i Sverige har att välja mellan blir argumentationen om nödvändigheten av att inrätta förvarsavdelningar med högre säkerhet och utöka förvarspersonalens våldsbefogenheter logisk och framstår nästan som generös. Genom att förvarstagande under långa, eller rättsligt icke-reglerade, perioder kritiserats framstår kortare, eller mer rättsligt reglerade, tidsperioder i förvar som ett humant och värdigt alternativ. Genom de alternativ som presenteras, och som givetvis inte täcker de alternativ som utifrån andra diskurser hade varit rimliga att anföra i sammanhanget, framstår de förslag som föreslås som välvilliga, humana och rent av generösa. Förslagen presenteras som utökade rättigheter för de berörda ”utlänningarna” samtidigt som den formalisering av den sociala praktiken som förslagen innebär gör att praktiken som sådan får ökad legitimitet och blir allt svårare att ifrågasätta och kritisera.

8.1.6 Att rusta förvarspersonalen genom ökade våldsbefogenheter

I utredningen föreslås att Migrationsverkets personal ska ”ta ett större ansvar för de förvarstagna utlänningar som enligt nuvarande regler placeras inom kriminalvården på grund av säkerhetsskäl” (SOU 2011:17, sid 318). Detta ”större ansvar” preciseras i efterföljande stycke med att Migrationsverket ska ges i uppdrag att dels ”inrätta avdelningar med viss högre säkerhet på förvaren, dels att se till att sjukvårdspersonal ska finnas tillgänglig i större utsträckning än idag” (ibid). Dessutom ska förvarspersonalens våldsbefogenheter utökas föreslår utredningen (ibid). I anslutning till detta kan man läsa att:

En av de främsta anledningarna till att det är många som placeras utanför förvaren är enligt utredningens uppfattning att förvaren och dess personal *inte är rustade* att ta hand om människor som uppträder hotfullt och aggressivt eller som mår psykiskt dåligt (SOU 2011:17, sid. 311).

Enligt utredningen verkar detta rustande mest lämpligen göras genom att förvarspersonalen genom utbildning eller nyanställning får ”kompetens att använda det våld som de enligt UtIL och BrB har befogenhet att använda” (ibid, sid. 318) samt även får ”befogenhet att förse en utlänning med handfängsel i vissa situationer och under vissa förhållanden” (ibid). Att det skulle finnas andra tänkbara sätt att rusta personalen på för att de bättre ska kunna ”ta hand om människor som uppträder hotfullt och aggressivt eller som mår psykiskt dåligt” (ibid, sid. 311) diskuteras inte i utredningen.

Att det ”större ansvar” (SOU 2011:17, sid. 318) som Migrationsverket föreslås få främst handlar om ökade tvångsåtgärder blir tydligt med tanke på hur stort utrymme diskussionen kring detta får i relation till den diskussion som förs kring den ökade tillgänglighet till sjukvårdspersonal på förvaren som även ingår i förslaget. De ökade våldsbefogenheter som föreslås presenteras mer ingående och detaljerat, exempelvis genom att användandet av handfängsel föreslås som en lämplig åtgärd, än förslaget om ökad tillgänglighet av sjukvårdspersonal. Vad som rent konkret menas med tillgång till sjukvårdspersonal ”i större utsträckning än idag” (ibid) diskuteras inte närmare i utredningen även om den nuvarande bristen på tillgång till sjukvård inom förvaren kritiserats hårt.

8.1.7 Motsägelser och opåverkbara skäl

I Förvarsutredningen framställs många av de händelser, situationer och skäl som refereras till som opåverkbara. Ett tydligt exempel på detta är när förslaget om ”transporttekniska skäl” (SOU 2011:17, sid. 335) presenteras. Trots den omfattande kritik, som i föregående kapitel i utredningen har anförts, gällande det bekymmersamma med att ”förvarstagna utlänningar”

idag placeras utanför de särskilda förvarsinrättningarna föreslår utredarna här att det ska införas en ny bestämmelse i lagen om att en ”förvarstagen utlänning” ska kunna placeras i kriminalvårdsanstalt, häkte eller polisarrest av ”transporttekniska skäl” (ibid, sid. 335). Förslaget motiveras med följande ord:

Sverige är till ytan ett stort land och det finns *endast* fem förvar i hela landet. Det är därför enligt utredningens uppfattning *inte särskilt märkligt* att det är en *stor* andel av de förvarstagna utlänningarna som placeras en kort tid i t.ex. ett häkte i början eller slutet av den tid de hålls i förvar (SOU 2011:17, sid. 336).

Genom att lägga till ordet ”endast” i relation till de fem förvar som idag finns i landet framstår detta som ett odiskuterbart och rent objektivi fastslaget alltför litet antal. Begreppet ”transporttekniska skäl” definieras inte uttryckligen annat än när utredarna påtalar:

att förvarstagna utlänningar även fortsättningsvis bör kunna placeras i en anstalt, ett häkte eller arrest *om det behövs för att man ska kunna lösa en transport* eller för att utlänningen har tagits i förvar i ett säkerhetsärende (SOU 2011:17, sid. 336).

Med tanke på utredningens tidigare kritik mot att ”utlänningar” idag placeras inom kriminalvården, vilket enligt utredningens uppfattning sänder ”en tydlig signal till såväl allmänheten som till berörda utlänningar om det svenska samhällets syn på dessa utlänningar” (ibid, sid. 320) varför det av ”principiella skäl” (ibid) kan ”ifrågasättas om Kriminalvården ska ansvara för utlänningar som tagits i förvar” (ibid), blir förslaget om ”transporttekniska skäl” något paradoxalt. Ännu mer motsägelsefullt blir det med tanke på vad utredarna tidigare anfört i relation till hur placeringar utanför förvaren påverkar de förvarstagna utlänningarnas psykiska mående negativt (se SOU 2011:17). I detta sammanhang omnämns de förvarstagna utlänningarnas mående inte alls. Här poängteras istället att eftersom det idag är ”mycket vanligt med en placering på grund av transporttekniska skäl” (ibid, sid. 336) är det ”olämpligt att de situationerna regleras genom en undantagsregel om placering på grund av synnerliga skäl” (ibid). Med andra ord menar utredarna att praxis i detta fall bör speglas i lagstiftningen. Efter ”en *samlad* bedömning anser utredningen att en förvarstagen utlänning inte bör vara placerad av transporttekniska skäl längre tid än *absolut nödvändigt* och längst i tre dygn” (ibid). Genom att framhäva åtgärdens ”nödvändighet” samt genom att ge tyngd i uttalandet genom att poängtera att det rör sig om en *samlad* bedömning används språket här än en gång för att öka förslagets legitimitet. Att utredarna använder sig av ett begrepp som ”transporttekniska skäl”, och dessutom utan att definiera detta närmare, kan man fråga sig vad

det har för syfte. Ordvalet får onekligen omständigheten runt skälet att framstå som något tekniskt och opåverkbart. Genom att beskriva detta skäl i tekniska termer framstår det som en omständighet som det är omöjligt för människan att påverka utan något ”som bara är”. Därmed behöver utredarna inte ens argumentera för detta förslag särskilt ingående utan kan bara konstatera att det är så det är och därför borde lagstiftningen ändras för att bättre spegla detta faktum.

8.2 Analys av den diskursiva praktiken

Föreställningar från andra områden och tider återskapas ofta i nutida diskurser. Detta benämner Fairclough som interdiskursivitet och intertextualitet (Winther Jörgensen & Phillips 2000). En text bygger alltid i viss utsträckning vidare på tidigare diskurser och texter. Frågan blir då *hur* Förvarsutredningen förhåller sig till andra texter och diskurser.

Utredningen präglas av en mycket hög grad av intertextualitet. Förutom ett i sammanhanget självklart frekvent refererande till *Återvändandedirektivet* refereras genomgående, i samband med såväl nya författningsförslag som andra förslag, till tidigare eller nuvarande lagstiftning, propositioner, skrivelser och tidigare offentliga utredningar mm. Exempelvis kan man i samband med att förslaget om att avdelningar med högre säkerhet ska inrättas på förvaren presenteras läsa: ”Av internationella bestämmelser framgår tydligt att förvar av utlänningar främst ska ske i förvarsanläggningar” (SOU 2011:17, sid. 322). Detta uttalande ger onekligen den föreslagna åtgärden tyngd och framställningen får förslaget att verka logiskt och korrekt. Genom att i samma stycke poängtera att ”Sverige bör följa de internationella rekommendationer och riktlinjer som finns och bör även åtgärda de förhållanden som vi har fått internationell kritik för” (ibid) framställs indirekt förslaget om avdelningar med högre säkerhet på förvaren och ökade våldsbefogenheter hos förvarspersonalen som något som per automatik skulle åtgärda de förhållanden vi fått kritik för, dvs. den kritik som framförts angående att förvarstagna utlänningar placeras i häkte samt den bristande tillgången till hälso- och sjukvård på förvaren (SOU 2011:17).

Återsändandediskursen som identifierats i Förvarsutredningen förstärks även genom att utredarna använder sig av en juridisk diskurs i sin argumentation för de förslag som föreslås. Andra diskurstyper som identifierats i Förvarsutredningen är en myndighetsdiskurs och till viss del även en humanitär diskurs. Myndigheterna utsagor behandlas i utredningen som fakta och myndighetspersonalens beskrivningar som sanningar. Den humanitära diskursen blir tydlig i samband den kritik som förs angående att många ”förvarstagna utlänningar” idag placeras utanför förvaren och de förtydliganden i lagstiftningen som förespråkas i

rättssäkerhetens namn. Den humanitära diskursen visar sig även när utredarna betonar hur illa de ”förvarstagna utlänningarna” far då de placeras utanför förvaren (se t.ex. SOU 2011:17).

8.3 Analys av den sociala praktiken

I denna del av analysen ligger fokus på den sociala praktiken, dvs. det bredare sociala sammanhang, som Förvarsutredningens och den diskursiva praktik som har identifierats i denna ingår i. Hur ser kopplingen ut mellan Förvarsutredningen och den bredare sociala praktik som den är en del av? Bidrar den diskursiva praktiken i Förvarsutredningen till förändringar i den sociala praktiken eller reproduceras och förstärks denna istället? Vilka tänkbara sociala konsekvenser kan den diskursiva praktiken i Förvarsutredningen tänkas få?

Den diskursiva praktik som utmärker Förvarsutredningen kan man säga reproducera och förstärker den nuvarande sociala ordningen och de ojämlika maktförhållanden mellan medborgare och icke-medborgare som idag finns i det svenska samhället. Återsändandediskursen bygger på och förstärker den dominerande diskurs som finns i samhället idag inom detta område, dvs. den migrationspolitiska diskursordningen. Genom att utredningen framstår som om den gjorts med utgångspunkten att rent juridiskt förbättra situationen för ”de förvarstagna utlänningarna” genom att öka rättssäkerhetsgarantierna, ökar legitimiteten för den redan existerande sociala praktiken inom återsändandeområdet, dvs. den pågående sociala praktik som förvarstagandet och tvångsutvisningarna ingår i.

Enligt Winther Jörgensen & Phillips (2000) lägger diskursordningen inom ett område restriktioner på vad som är möjligt att säga inom denna samtidigt som varje ”språkbrukare” (ibid, sid. 76) har en möjlighet att förändra diskursordningen genom att till exempel utnyttja diskurser från andra diskursordningar (ibid). I Förvarsutredningen utnyttjas inte denna möjlighet i någon större utsträckning. Även om Förvarsutredningen i hög grad bygger på juridiska diskurser, dvs. diskurser från den juridiska diskursordningen, eller även till viss del humanitära diskurser, så används dessa diskurser inte till att utmana den rådande diskursordningen utan snarare till att ge tyngd åt nya förslag och för att förstärka återsändandediskursens legitimitet.

Utredningen innehåller en ibland ganska så skarp kritik mot rådande praxis inom området, exempelvis angående att många av de ”förvarstagna utlänningarna” idag placeras utanför förvaren och att förvarstagandet inte föregås av en obligatorisk domstolsprövning. Men kritiken förs inom ramen för återsändandediskursen och begränsas tydligt av diskursordningens restriktioner. Ingenstans i utredningen ifrågasätts förvarens eller det tvångsvisa återsändandets existens utan kritiken och förslagen till förbättringar handlar istället

uteslutande om att rättssäkra den pågående sociala praktiken genom att rent juridiskt formalisera den pågående praktiken ytterligare. Genom att utredningen ger uttryck för en hel del kritik framstår den dessutom som mer objektiv och balanserad, vilket även detta hjälper till att stärka dess legitimitetsanspråk.

Khosravi (2006) har påtalat att det är just genom att ”illegala” invandrare diskursivt utmålas som säkerhetshot och samhällsfara som det blir det möjligt att föreslå åtgärder som förvarstaggande, övervakning och utvisning för att skydda samhället och välfärden. Här skulle man kunna tillägga att även språkliga framställningar som objektifierar och avhumaniserar ”utlänningen” genom de språkliga benämningar som väljs och det ”människodolda” sätt som åtgärderna presenteras på också hjälper till att möjliggöra den sociala praktiken runt förvarstaggandet och återsändande. Om det är så att social praktik och diskursiva framställningar ofta växelverkar såsom Fairclogh och andra diskursanalytiker hävdar (se t.ex. Winther Jørgensen & Phillips 2000), skulle man kunna tänka sig att återsändandediskursen möjliggör en expanderande förvarsverksamhet och en mer aktiv återsändandepraktik, då upprätthållandet av denna praktik kräver den legitimerande retorik som utmärker återsändandediskursen, samtidigt som den sociala praktiken i sig förstärker återsändandediskursens dominans och legitimitet.

9. AVSLUTANDE DISKUSSION

Genom denna studie har det blivit tydligt att Förvarsutredningen är en del av sin tid. Med tanke på återsändandepolitikens utveckling och framväxt de senaste åren och den allt högre prioritet som återsändandet fått blir det tydligt hur Förvarsutredningen, och de framställningar som utmärker sig i denna, formats av samtiden och samtidigt även hjälper till att reproducera och förstärka den nuvarande sociala ordningen. Genom att Förvarsutredningen bygger på redan dominerande diskurser inom den svenska återsändandepolitikens diskursordning bidrar utredningen till att upprätthålla de ojämlika maktförhållanden som finns i samhället idag. Studien visar hur de språkliga framställningarna som görs i Förvarsutredningen hjälper till att såväl normalisera som legitimera den pågående negativa särbehandlingen av människor på flykt samtidigt som dessa framställningar skymmer sikten för de etiskt kontroversiella aspekter som förvarstagande och tvångsutvisningar rymmer.

De moraliska principer som erkänns i Förvarsutredningen handlar uteslutande om att förvarsverksamheten och återsändandet ska formaliseras med objektiva, lätthanterliga, administrativa och rättsliga kriterier som ska göra själva förfarandet mer förutsägbart och rättssäkert. Antagandet tycks vara att om bara förfarandet i samband med förvarstagande och återsändande mer grundligt och utförligt detaljeras i lagstiftningen, och därmed leder till en ökad rättssäkerhet i dess snäva bemärkelse, behöver inga moraliska bekymmer i relation till denna praktik uppstå, samtidigt som legitimiteten stärks. Men är det verkligen så att allt fler rättssäkerhetsgarantier, i form av lagändringar som formaliserar den pågående negativa särbehandlingen, kan uppväga och kompensera de etiska tveksamheter som den svenska återsändandepolitiken innebär, med tanke på att de åtgärder som denna praktik bygger på resulterar i betydande integritetskränkningar för de människor som åtgärderna riktas mot?

Bauman (1989) har studerat den moderna byråkratins konsekvenser för vår människosyn och menar att byråkratins arbetsuppdelning, och den distansering detta inneburit, har lett till en ”avhumanisering av den byråkratiska verksamhetens objekt” (ibid, sid. 150). Denna avhumanisering, menar Bauman, möjliggörs av att ”det språk som används för att beskriva vad som händer med dem (eller görs med dem) skyddar sina referenter från etiska bedömningar” (ibid) då objekten framställs i ”rent tekniska, etiskt neutrala termer” (ibid, sid. 149). Enligt Bauman (1989) kan verksamheter som inte hindras av ”moraliska bekymmer” (ibid, sid. 148) bedömas på uteslutande rationella grunder. Walters (2010) har i sin forskning konstaterat att vår tid har sina egna sätt att rationalisera sociala praktiker som stöter ut och avlägsnar människor på grund av deras tillskrivna grupp tillhörighet. Enligt Walters (2010) rationaliseras dagens återsändandepraktik av den moderna ordningens uppbyggnad kring

nationalstater och medborgarskap. Kanske skulle man här kunna lägga till den moderna människans övertro på det rättssäkra och effektiva förfarandet som ytterligare en rationaliseringsgrund, dvs. så länge själva ”förfarandet att avlägsna en utlänning” (SOU 2009:60, sid. 47) går till på ett effektivt och rättssäkert sätt anses detta rationellt och legitimt oavsett vilka mänskliga konsekvenser detta får.

Genom att de människor som åtgärderna riktas mot, själva åtgärderna och de händelseförlopp som hänger ihop med åtgärderna, benämns med såväl ”etiskt neutrala termer” (Bauman 1989, sid. 149) som med ett distansnerande, objektifierande och ”människodolt” språk framstår frånvaron av etiska resonemang och avsaknaden av motargument i utredningen inte som särskilt anmärkningsvärda utifrån återsändandediskursens restriktiva ramar. Genom att de människor som åtgärderna riktas mot dessutom exkluderas genom att stängas ute från den diskussion som förs förlorar ”de förvarstagna” sin subjektivitet och därmed i viss mån även sin mänsklighet.

De diskursiva framställningar som görs i Förvarsutredningen möjliggör en fortsatt expanderings av förvarsinstitutet, dels genom att direkt förespråka en sådan expanderings (genom förslag att inrätta fler förvarsplatser), men främst genom att understödja, normalisera och rättfärdiga den nuvarande sociala ordningen. Denna expanderings kommer inte bara att påverka de ”förvarstagna” utan kommer rimligtvis även att få implikationer för socialarbetare. Silverman (2010) har påtalat att när förvarsinstitutet expanderar krävs en samarbetsvillig personalstyrka som kan genomföra de politiska besluten i praktiken. En expanderings av förvarsinstitutet skulle med största sannolikhet även kräva socialarbetares medverkan och samarbete i flera olika led. Frågan är om socialarbetare, som ofta säger sig stå på de mest utsatta människornas sida, är beredda att gå med på att stödja och upprätthålla denna praktik.

Denna uppsats tog avstamp i Reva-debatten vars namn, ”Rättssäkert och effektivt verkställighetsarbete”, på ett kärnfullt sätt sammanfattar de slutsatser som dragits i denna studie. Genom att rättssäkerhet och effektivitet sätts i samband med själva ”verkställighetsarbetet”, dvs. ”förfarandet att avlägsna en utlänning” (SOU 2009:60, sid. 46) antas projektet rättfärdigat. Genom att de människor på flykt som fått avslag på sina ansökningar om asyl kan förutse den konsekvens som följer när de ”väljer” att inte lämna landet frivilligt; dvs. att de ändå kommer att föras ut ur landet med tvång, antas systemet rättssäkert, i synnerhet då detta begrepp likställs med ett förutsägbart förfarande. Med tanke på de antaganden som görs i Förvarsutredningen i relation till förvarstagande och återsändande, dvs. antaganden om dessa sociala praktikers nödvändighet, skulle man kunna hävda att de åtgärder som utförs i samband med denna praktik, har normaliserats så till den

grad att dessa åtgärder har kommit att framstå som självklara och oundgängliga migrationspolitiska instrument. Kanske är det så som Silverman (2010) har hävdad, att det inte längre är möjligt att ens föreställa sig en värld utan dessa migrationspolitiska tvångsåtgärder. Reva-projektet mötte bred kritik, men den handlade i huvudsak inte om en kritik mot ”verkställighetsarbetet” i sig eller ett ifrågasättande av nödvändigheten av att öka verkställighetstakten, utan om de metoder som användes i samband med detta. Kanske är det så att återsändandediskursen är så pass utbredd och dominerande i det svenska samhället idag att det blir näst intill omöjligt att tänka bortom denna diskurs och ifrågasätta återsändandepraktiken nödvändighet? Det upprörande blir därmed inte åtgärderna i sig, då dessa anses vara nödvändiga, utan åtgärdernas konsekvenser för svenska medborgare med ”utländskt utseende”, eller möjligen den bristande rättssäkerheten i ”förfarandet att avlägga en utlänning” (SOU 2009:60, sid. 47).

Kan det vara så att den moderna tidens hyllning av effektivitet och rättssäkerhet blivit vår tids rationaliseringsgrund för att legitimera rådande sociala praktiker som stöter ut och ”avlägsnar” ”utlänningar”? Forskning visar att den moderna ordningens uppbyggnad kring nationalstater och medborgarskap kommit att skapa ”icke-önskvärda” människor (se t.ex. Khosravi 2006, Walters 2010). Detta, i kombination med den moderna byråkratins distansnerande och avhumaniserande effekt som Bauman (1989) uppmärksammat och den moderna tidens effektivitets- och rättssäkerhetssträvanden (som blir extra tydlig i projektnamnet Reva), gör att återsändandepraktiken riskerar fortgå, förstärkas och expandera utan att ens ifrågasättas. Därför blir diskursanalytiska studier, som kritiskt granskar samtidens dominerande diskurser, viktiga. Sådana studier kan hjälpa till att belysa ojämlika maktförhållanden och orättvisor som annars riskerar att förbli ouppmärksammade. Det gäller att vara medveten om att även om det utifrån de föreställningar som dominerar idag kan finnas goda skäl att negativt särbehandla vissa grupper av människor, i detta fall ”utlänningarna” såsom dessa framställs i Förvarsutredningen, kan denna särbehandling utifrån ett senare tillfälle och utifrån de föreställningar som då är rådande ses som otvetydigt orättfärdigt (se Boréus 2005a). Detta gör att det blir väsentligt att redan i nuet granska samtidens sociala praktiker, och de språkliga framställningar som görs av dessa, från fler perspektiv än de för närvarande dominerande. Genom sådana perspektivbyten kan nutidens orättvisor uppmärksammas redan när de pågår vilket möjliggör en snabbare förändring av utvecklingen i de fall detta är motiverat. Min förhoppning är att denna studie har vidgat läsarens syn på den återsändandepraktik som pågår här och nu och öppnat för fler tänkbara perspektiv än det som återsändandediskursen erbjuder.

10. SAMMANFATTNING

Syftet med denna studie har varit att, utifrån en socialkonstruktivistisk ansats och med hjälp av begrepp lånade från kritisk diskursanalys och diskursiv diskriminering, undersöka hur förvar, förvarstagande och tvångsutvisningar framställs i Förvarsutredningens två betänkanden; *Återvändandedirektivet och svensk rätt* (SOU 2009:60) och *Förvar* (SOU 2011:17). Fokus har legat på hur dessa fenomen framställs och legitimeras i utredningen samt hur nya förslag presenteras, argumenteras för och rättfärdigas. Vidare har frågor om de språkliga framställningarnas sociala konsekvenser för de människor som åtgärderna riktas mot samt allmänheten syn på dessa människor berörts.

Studien visar att förvarstagande och tvångsutvisningar framställs som oundvikliga och nödvändiga åtgärder, om än ett nödvändigt ont. Förvaren framställs i utredningen som öppet och humant utformade, i synnerhet då förvaren kontrasteras mot häkten. De förslag som presenteras i betänkandena framställs som de mest generösa och humana alternativen i relation till de begränsade alternativ som presenteras och som förslagen jämförs med. Förslagen presenteras som ökade rättssäkerhetsgarantier för de berörda ”utlänningarna” samtidigt som den formalisering av den sociala praktiken som förslagen innebär gör att återsändandepraktiken som sådan normaliseras och rättfärdigas ytterligare.

I utredningen benämns frekvent komplicerade processer och händelseförlopp, som har att göra med förvarstagandet och tvångsutvisandet, med begrepp som språkligt utelämnar och döljer de människor som berörs i dessa processer. Dessa framställningar ger intrycket av att händelserna är något som bara händer av sig själva och därför inte kan ifrågasättas. Dessa ordval har även en distanserande och objektifierande effekt då de människor som tvångsåtgärderna riktas mot rent språkligt osynliggörs i texten samtidigt som dessa människors erfarenheter, behov och önskemål inte tas hänsyn till i utredningen. Utredningens juridiska och byråkratiska språk och det starka myndighetsperspektiv som utredarna utgår från gör dessutom att utredningen framstår som objektiv, saklig och korrekt. Sammantaget gör de språkliga framställningar i utredningen att den nuvarande sociala praktiken i samband med återsändandet, dvs. förvarstagandet och tvångsutvisningarna, normaliseras, legitimeras och befästs ytterligare. Detta kan tänkas möjliggöra en fortsatt expanderings av denna praktik, vilket med största sannolikhet kommer att få betydande konsekvenser för många av de människor på flykt från krig och fattigdom som idag befinner sig i Sverige såväl som för hur allmänheten ser på och behandlar dessa människor.

KÄLLFÖRTECKNING

Litteratur

Bauman, Zygmunt (1989) *Auschwitz och det moderna samhället*. Göteborg: Daidalos AB.

Block, Alice & Schuster, Liza (2005) "At the Extremes of Exclusion: Deportation, Detention and Dispersal" I *Ethic & Racial Studies*, Vol. 28, No. 3 (2005), pp. 491-512.

Boréus, Kristina (2005a) "Diskursiv diskriminering – en typologi" *Socialvetenskaplig tidskrift* Årg. 107, No. 2 (2005), pp. 119-139.

Boréus, Kristina (2005b) *Diskriminering med ord*. Umeå: Boréa bokförlag.

Boréus, Kristina (2011a) "Texter i vardag och samhälle". I Ahrne, Göran & Svensson, Peter (red) (2011): *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber.

Boréus, Kristina (2011b) "Diskursanalys". I Ahrne, Göran & Svensson, Peter (red) (2011): *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber.

Bryman, Alan (2011) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber

Börjesson, Mats & Palmblad, Eva (2007) "Introduktion" I Börjesson, Mats & Palmblad, Eva (red.) (2011): *Diskursanalys i praktiken*. Helsingborg: Liber.

Börjesson, Mats & Palmblad, Eva (2008) *Struttjejer, arbetssökande och samarbetsvilliga*. Helsingborg: Liber.

Cornelisse, Galina (2010) "Immigration Detention and the Territoriality of Universal Rights". I De Genova, Nicholas & Peutz, Nathalie (red.) (2010): *The Deportation Regime. Sovereignty, Space, and the Freedom of Movement*. London: Duke University Press.

Dagens Nyheter (2013-03-13) "Bästa Beatrice Ask" (elektronisk)
<http://www.dn.se/kultur-noje/basta-beatrice-ask> (2013-04-11).

De Genova, Nicholas & Peutz, Nathalie (red.) (2010) *The Deportation Regime. Sovereignty, Space, and the Freedom of Movement*. London: Duke University Press.

De Genova, Nicholas & Peutz, Nathalie (2010) "Introduction" I De Genova, Nicholas & Peutz, Nathalie (red.) (2010): *The Deportation Regime. Sovereignty, Space, and the Freedom of Movement*. London: Duke University Press.

Hansen, Peo (2008) *EU:s migrationspolitik under 50 år. Ett integrerat perspektiv på en motsägelsefull utveckling*. Malmö: Studentlitteratur.

Khosravi, Shahram (2009) "Sweden: Detention and Deportation of Asylum Seekers" *Race & Class*, Vol. 50, No.4 (2009), pp. 38-56.

Khosravi, Shahram (2006) "Territorialiserad mänsklighet: irreguljära immigranter och det nakna livet", I SOU 2006:37, de los Reyes, Paulina (red.): *Om välfärdens gränser och det villkorade medborgarskapet*, pp. 283-310. Stockholm: Fritzes Offentliga Publikationer.

Migrationsverket (2013) "Europeiska återvändandefonden" (elektronisk) *Migrationsverkets officiella hemsida* <http://www.migrationsverket.se/info/415.html> (2013-04-11).

Polisen (2013) "Arbetet med REVA påbörjat" (elektronisk) *Polisens officiella hemsida* <http://www.polisen.se/Aktuellt/Nyheter/Gemensam/jan-mars/Polisens-arbete-med-inre-utlanningskontroller/> (2013-03-15).

Prop. 1975/76:18 *Regeringens proposition om ändring i utlänningslagen (1954:193) m.m.* (elektronisk)
http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Forslag/Propositioner-och-skrivelser/prop-19757618-Regeringens-pr_FZ0318/?html=true (2013-05-22)

Rennstam, Jens & Wästerfors, David (2011) "Att analysera kvalitativt material". I Ahrne, Göran & Svensson, Peter (red) (2011): *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber.

Regeringen (2013) "Återvändande från Sverige" (elektronisk) *Regeringens officiella hemsida* <http://www.regeringen.se/sb/d/9688/a/90408>. (2013-02-28).

"Regleringsbrev för budgetår 2008 avseende Migrationsverket" (elektronisk)
Ekonomistyrningsverkets officiella hemsida <http://www.esv.se/sv/Verktyg--stod/Statsliggaren/Regleringsbrev/?RBID=11144> (2013-06-09)

"Regleringsbrev för budgetår 2009 avseende Migrationsverket" (elektronisk)
Ekonomistyrningsverkets officiella hemsida
<http://www.esv.se/sv/Verktyg--stod/Statsliggaren/Regleringsbrev/?RBID=12528>
(2013-06-09)

"Regleringsbrev för budgetår 2012 avseende Migrationsverket" (elektronisk)
Ekonomistyrningsverkets officiella hemsida
<http://www.esv.se/sv/Verktyg--stod/Statsliggaren/Regleringsbrev/?RBID=14929>
(2013-06-09)

"Regleringsbrev för budgetår 2013 avseende Migrationsverket" (elektronisk)
Ekonomistyrningsverkets officiella hemsida
<http://www.esv.se/sv/Verktyg--stod/Statsliggaren/Regleringsbrev/?RBID=14929>(2013-06-09)

Råbergh, Christian (2007) *Återvändande i Sverige och Europa. Policy, praxis och projekterfarenheter*. Stockholm: En skriftserie från NTG-asyl & integration, No. 3.

Schuster, Liza (2005) "A Sledgehammer to Crack a Nut: Deportation, Detention and Dispersal in Europe" I *Social Policy & Administration*, Vol. 39, No. 6 (2005), pp. 606-621.

Silverman, J Stephanie (2012) "'Regrettable but Necessary?' A Historical and Theoretical Study of the Rise of the U.K. Immigration Detention Estate and Its Opposition" *Politics & Policy*, Vol. 40, No. 6 (2012), pp. 1131-1157.

Silverman, J Stephanie & Massa, Everlyne (2012) "Why Immigration Detention is Unique" *Population, Space & Place*, Vol. 18 (2012), pp. 677-686.

Vetenskapsrådet (2002) "Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning" (elektronisk) <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf> (2013-06-08)
Vetenskapsrådets officiella hemsida

Walters, William (2010) "Deportation, Expulsion, and the International Police of Aliens" I De Genova, Nicholas & Peutz, Nathalie (red.) (2010): *The Deportation Regime. Sovereignty, Space, and the Freedom of Movement*. London: Duke University Press.

Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise (2000) *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.

Zamacona Aguirre, Maite (2012) *Förvar under lupp: en studie av rättssäkerheten för asylsökande i förvar*. Stockholm: Svenska Röda Korset.

Empiriskt material

SOU 2009:60 *Återvändandedirektivet och svensk rätt*. Stockholm: Fritzes Offentliga Publikationer

SOU 2011:17 *Förvar*. Stockholm: Fritzes Offentliga Publikationer